

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
CIVILINĖS IR KOMERCINĖS TEISĖS KATEDRA**

DOVILĖ MIKALAUSKAITĖ
(Intelektinės nuosavybės teisės studijų programa)

**KOLEKTYVINIO AUTORIŲ TEISIŲ ADMINISTRAVIMO SAMPRATA IR
ŠIUOLAIKINĖS TENDENCIJOS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė –
Doc. dr. Jūratė Usonienė

Vilnius, 2007

Turinys

IVADAS	3
1. Kolektyvinio autorių teisių administravimo samprata	5
1.1. Kolektyvinio autorių teisių administravimo genezė ir tikslai	5
1.2. Kolektyvinis administravimas – vienas iš autoriaus turtinių teisių įgyvendinimo būdų	9
1.3. Kolektyvinio autorių teisių administravimo rūšys	13
1.3.1. Dispozityvus kolektyvinis autorių teisių administravimas	13
1.3.2. Privalomas kolektyvinis autorių teisių administravimas	15
2. Kolektyvinio autorių teisių administravimo veikimas	19
2.1. Sutartinės kolektyvinio autorių teisių administravimo sąlygos	19
2.1.1. Tiesioginė narystė	19
2.1.2. Netiesioginis užsienio autorių teisių turėtojų interesų atstovavimas	24
2.2. „Vieno langelio“ principo taikymas	26
2.2.1. Tradicinis požiūris	26
2.2.2. Daugiateritorialumo link	27
2.3. Kolektyvinio autorių teisių administravimo dviejų ramsčių schema	31
2.3.1. I ramstis - Autorinio atlyginimo rinkimas	33
2.3.2. II ramstis - Autorinio atlyginimo paskirstymas	35
2.3.3. Atskaitymai susiję su kultūriniais, socialiniais poreikiais	38
IŠVADOS	41
LITERATŪROS SĄRAŠAS	43
SANTRAUKA	47
RÉSUMÉ	48
PRIEDAI	49

IVADAS

Sparčiai kuriantis informacinei visuomenei ir besivystant skaitmeninėms technologijoms, dauguma kūrinių tampa ranka pasiekiami, visas pasaulis telpa į delną. Autoriui sudėtinga pačiam rūpintis tuo, kad už kiekvieną jo kūrinio panaudojimą būtų sumokėtas jam priklausantis autorinis atlyginimas, numatytas teisės aktuose. O kūrinių naudotojui, kurį vilioja gausybė kūrinių, sudėtinga surasti visus autorių teisių turėtojus, kad galėtų teisėtai naudotis kūrybinės veiklos rezultatais. Užėjus į parduotuvę, kavinę ar barą maloniai nuteikia skambanti muzika. Kartais užtenka paspausti vieną mygtuką tam, kad išgirstume per radiją mėgstamą dainą, ar pasižiūrėtume per televiziją filmą, o kokias galimybes suteikia internetas ir sakyti nereikia. Tai tik keli kūrinių panaudojimo atvejai, bet akivaizdu, kad be kolektyvinio autorių teisių administravimo užtikrinti tinkamą autorių teisių apsaugą būtų pakankamai sunku, o gal net neįmanoma.

Pastaruoju metu Lietuvoje veikianti kolektyvinio autorių teisių administravimo organizacija LATGA-A itin dažnai atsidurdavo visuomenės dėmesio centre. Daug diskusijų vis dar tebekelia plačiai nuskambėjęs Grūto parko atvejis, kai už jame eksponuojamas skulptūras kūrinių naudotojas turėjo mokėti autorinį atlyginimą už viešą kūrinių rodymą, bet atsisakė, ar sprendimas rinkti autorinį atlyginimą už muzikos mokyklose bei kitose mokymo įstaigose koncertų metu viešai atliekamus kūrinius. Be abejo, pirmoje vietoje yra pačių autorių teisių gynimas ir apsauga, bet prie jos prisideda ir veiksmingas kolektyvinio autorių teisių administravimo (toliau – KATA) sistemos veikimas.

Poreikis kolektyviai administruoti autorių teises ir kurti tokias organizacijas atsirado dar XIX a. viduryje, t.y. daugiau nei prieš 150 metų, tačiau pagrindiniai KATA sistemos funkcionavimo principai liko nepakitę iki šių dienų. Tad neretai tarp KATA subjektų ir autorių teisių subjektų iš vienos pusės ir kūrinių naudotojų – iš kitos pusės kyla rimtų konfliktų dėl pačios KATA sistemos. XXI a. vis labiau ryškėja KATA trūkumai ir tai skatina tiek pačius autorių teisių turėtojus, tiek įstatymų leidėjus ieškoti naujų teisinių priemonių efektyvesniam kolektyviniam administravimui užtikrinti. Pasirinktos temos „Kolektyvinio autorių teisių administravimo samprata ir šiuolaikinės tendencijos“ aktualumą patvirtina ir vis dažniau kylančios diskusijos tarp akademinės bendruomenės narių, autorių teisės specialistų bei visuomenės atstovų.

Lietuvos teisinėje literatūroje KATA, kaip atskiras, savarankiškas autorių teisės institutas nepakankamai ar beveik visai nenagrinėtas, todėl magistro darbe bus remiamasi užsienio teisės autorių pozicijomis, išdėstytomis moksliniuose darbuose. Iš jų galima būtų paminėti M. Ficsor, P.Y. Gautier, L. Guibault, S. van Gompel. Taip pat reikšmingos Europos

Komisijos, Europos Parlamento užsakymu atliktos studijos šioje srityje. Kadangi kolektyvinis administravimas pirmiausiai pasireiškė muzikos srityje, tai būtent teisių į muzikos kūrinius kolektyvinis administravimas laikomas tradiciniu ir yra plačiausiai nagrinėjamas. Todėl ir šiame darbe į jį bus labiau orientuojamasi.

Šio magistro darbo tikslas yra atskleisti būtent pačią kolektyvinio autorių teisių administravimo sampratą ir šiuolaikines tendencijas. Tuo pačiu bus nagrinėjama, kaip praktiškai veikia KATA mechanizmas teisės normų pagrindu, įgyvendinant išimtinės autorių turtines teises ir jų apribojimus. Atliekant tyrimą bus mėginama patvirtinti arba paneigti iškeltą hipotezę, kad šiuolaikinis KATA yra nutolęs nuo autoriaus ir jo interesų.

Tyrimo objektu laikysime KATA teisinius santykius tarp autorių ar autorių teisių turėtojų, KATA organizacijų ir kūrinių naudotojų.

Siekiant minėto magistro darbo tikslo, keliami tokie tyrimo uždaviniai:

1. Apžvelgti KATA istorinę raidą bei teisinį pagrindą;
2. Atskleisti KATA taikymo sritis per pagrindines kolektyvinio administravimo rūšis;
3. Išnagrinėti ir įvertinti skirtingų valstybių įstatymų leidėjų pozicijas dėl kolektyvinio administravimo teisinio reguliavimo;
4. Pateikti autorinio atlyginimo surinkimo ir paskirstymo trūkumus ir privalumus.

Iškeltiems tyrimo uždaviniams įgyvendinti, kompleksiskai bus naudojami įvairūs teoriniai ir empiriniai tyrimo metodai: aprašomasis, istorinis, analizės, apibendrinamasis, lyginamasis, dokumentų analizės, lingvistinis.

Akivaizdu, kad šiame magistro darbe nepavyks įvardinti ir detalizuoti visų su KATA sistema susijusių aspektų, bet aptarsime keletą problematiškiausių klausimų, aktualių tiek autorių teisių turėtojams, tiek kūrinių naudotojams.

1. Kolektyvinio autorių teisių administravimo samprata

1.1. Kolektyvinio autorių teisių administravimo genezė ir tikslai

Kolektyvinis autorių teisių administravimas (toliau – KATA) yra laikomas XIX a. „Europos išradimu“, bet pirmosios KATA užuomazgos atsirado kartu su pirmųjų autorių teisių nuostatų įtvirtinimu nacionaliniuose teisės aktuose, t.y. XVIII a. Galima netgi sakyti, kad kai kuriose valstybėse (pvz.: Prancūzijoje) būtent KATA paskatino teisinį autorių teisių pripažinimą. Žinoma, apie informacines technologijas Europoje tuo metu niekas nė negalvojo, tačiau masinė gamyba jau buvo prasidėjusi (J. Gutenbergas išrado spausdinimo presą dar XV a. vid.) ir sparčiai besivystant prekybai, menas tapo „preke“. Kūrėjai suvokė, kad individualiai nesugebės išspręsti visų problemų, kylančių kiekvieną kartą naudojant jų kūrinius¹ ir daugiausia susijusių su ekonominėmis priežastimis: individualių sutarčių išlaidomis. Todėl vienintelis ir nesudėtingas kelias buvo susivienyti, siekiant užtikrinti efektyvesnę turtinių autorių teisių turėtojų interesų apsaugą ir gynimą.

Pirmųjų KATA organizacijų (dar vadinamų autorių draugijomis – pranc. *Sociétés des auteurs*) susikūrimą kontinentinėje Europoje, o tiksliau Prancūzijoje, įtakojo XVIII a. šioje šalyje išplitusios revoliucinės švietėjiškos idėjos, nulėmusios daugelio reikšmingų istorinių įvykių eigą ir 1789m. Žmogaus ir piliečio teisių deklaracijos priėmimą. Taigi prancūzų rašytojo ir dramaturgo P. A. Caron de Beaumarchais, kuris garsiai prabilo apie tai, kad „autoriams reikia ne tik garbės, bet ir valgyti 365 dienas per metus“, iniciatyva 1777 m. dramos srityje pradėjo veikti SACD² pirmtakas, o XIX a. pr. literatūros srityje prancūzų rašytojai H. de Balzac, A. Dumas ir V. Hugo įkūrė SGDL³. Tačiau tik po 1847m. įvykusių permainų muzikos srityje dėl autorių teisių pripažinimo ir tinkamo autorinio atlyginimo sumokėjimo už viešą kūrinių atlikimą galima kalbėti apie tikrąją KATA pradžią. Kompozitoriai P. Henrion, V. Parizot ir rašytojas E. Bourget, remiami savo leidėjų, kreipėsi į Prancūzijos teismą dėl to, kad Paryžiaus kavinė „Les Ambassadeurs“, kurioje orkestras atliko jų kūrinius, nesutiko sumokėti autoriams atlyginimo. Teismo sprendimas buvo palankus autoriams⁴. Šis įvykis nulėmė, kad 1850 m. buvo įkurta SACEM - viena iš svarbiausių KATA organizacijų Prancūzijoje, vėliau tapusi visos Europos modeliu ir tebeatstovaujanti autorių teisių turėtojams XXI a.

Iš pradžių šios autorių draugijos veikė tik remiantis savo įstatais ir kitomis vidaus taisyklėmis pagal bendrąsias civilinės teisės normas. Prancūzijos įstatymų leidėjas KATA'ą

¹ Schepens P. Kolektyvinio autorių teisių administravimo vadovas. – Vilnius, 2001. P. 10.

² Šiame darbe pateikti KATA organizacijų pavadinimų sutrumpinimai, o pilni pavadinimai yra 1. Priede. P. 48.

³ Gestion collective du droit d'auteur et des droits voisins. – OMPI: Genève, 1990. P. 9.

⁴ Ten pat. P. 9-10.

teisiškai sureguliuo tik 1985 metais Autorių teisių įstatymu. Po minėto įvykio praėjus daugiau nei šimtmečiui. XXa. 2 – ają pusę Prancūzijoje galima net laikyti masinio KATA subjektų steigimo laikotarpiu, kai beveik kiekviena turtinė teisė tapo kolektyviai administruojama.

Tuo tarpu Vokietijoje pirmieji mėginimai sukurti panašias organizacijas siejami su kompozitoriaus Richardo Strauso vardu. Tai įvyko netrukus po to, kai 1901 m. įstatymų leidėjas suteikė vienodą apsaugą dramos ir muzikos kūriniams, pripažindamas lygiavertę išimtinę viešo atlikimo teisę⁵. Šis kūrėjas siekė įtvirtinti autoriams ir kompozitoriams palankų kolektyvinį administravimą, atskaitant nemažą dalį surinktų pajamų į jų socialinį fondą, tačiau tam itin pasipriešino muzikos leidėjai. Tad tik po ilgų derybų tarp šių asmenų 1930 m. buvo įsteigta GEMA' os pirmtakė, kuriai pavestas viešo atlikimo bei mechaninio atgaminimo teisių įgyvendinimas muzikos srityje. Tiesa, jai teisinis statusas suteiktas dar 1933 m. Prūsijos Vyriausybės statutu, bet išsamus pačios KATA sistemos reglamentavimas numatytas tik 1965 m. Autorių ir gretutinių teisių administravimo įstatymu. Nors šioje šalyje ir nevyko toks spartus KATA organizacijų kūrimasis kaip Prancūzijoje, bet kolektyviniu būdu buvo pradėtos įgyvendinti atskiros teisės į muzikos, literatūros, vizualinius: dailės, fotografijos, audiovizualinius kūrinius.

Kaip bebūtų keista, bet bendrosios teisės šalyse, tiksliau Jungtinėje Karalystėje KATA ėmėsi aukščiau minėta prancūzų autorių teisių draugija SACEM, kuri rinko autorinį atlyginimą už kūrinių iš jos repertuaro naudojimą. Ir tik 1914 m. Jungtinėje Karalystėje pradėjo veikti nacionalinė muzikos leidėjų pastangomis įkurta viešą atlikimą administruojanti organizacija (PRS)⁶. Vis dėlto, priešingai nei Vokietijoje, čia pačių autorių, kompozitorių interesų apsauga liko antroje vietoje. Naudodamiesi susiklosčiusia palankia padėtimi, kai vis aktyviau, garsiau buvo kalbama ir veikiama autorių teisių srityje, muzikos leidėjai pirmiausiai siekė įgyvendinti savus tikslus. Tad kolektyvinio administravimo sistemos atsiradimas jiems ypač padėjo. Praėjus dešimtmečiui 1924m. panaši organizacija įsteigiama mechaninėms teisėms administruoti (MCPS), o vėliau KATA pradedamas taikyti reprografiniam atgaminimui, vizualiniams menams, transliavimui.

KATA organizacijų vaidmens padidėjimas buvo ir yra susijęs su nuolatiniu kūrinių techninių atgaminimo ir panaudojimo priemonių tobulėjimu, naujų masinės komunikacijos galimybių atsiradimu, tai ypač paspartėjo po informacinės revoliucijos, prasidėjusios XX a. 8 dešimtmetyje. Taigi supaprastėjęs ir nebrangus autorių teisių objektų naudojimas atvėrė kelią kiekvienam individui į informaciją, į žmonijos mokslinį, ekonominį, kultūrinį progresą, bet tuo pačiu padidino autorių teisių turėtojų neturtinių ir turtinių interesų pažeidžiamumą.

⁵ Kretschmer M. The Failure of Property Rules in Collective Administration: Rethinking Copyright Societies as Regulatory Instruments// European Intellectual Property Review.2002, Nr. 24(3).

⁶ Ten pat.

Žinoma, šios priežastys pirmiausiai nulėmė pačių autorių teisių apsaugos išplėtimą tarptautiniu mastu. 1886 m. Prancūzija buvo viena iš Berno konvencijos dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos⁷ priėmimo dalyvių – iniciatorių. Tuo metu joje jau veikė kai kurios KATA organizacijos, tačiau šioje tarptautinėje sutartyje jokių nuostatų dėl KATA sistemos veikimo, siekiant tinkamai ir efektyviai įgyvendinti autorių teises, nebuvo numatyta. Vėliau apie KATA prabilta aiškinant 9 str. (teisė atgaminti kūrinį) 2d., 11bis str. (perdavimas į eterį) 2d., 13 str. (teisė įrašyti muzikos kūrinį) 1d.⁸. Šis tarptautinis teisės aktas tiesiogiai numato tik vieną išimtinių teisių apribojimų (išimčių) įgyvendinimo būdą, t.y. priverstines licencijas. Pagal jas autorių teisių turėtojai gali suteikti individualias licencijas už tokią kainą ir tokiomis sąlygomis, kurios nustatomos susitariant su naudotoju. Priešingu atveju, kai susitarimo nepavyksta pasiekti, šias licencijas suteikia paskirtos institucijos. Vadinasi, kai kurios turtinės autorių teisės tam tikra dalimi (pvz. teisė atgaminti kūrinį) praranda ne tik savo išimtinį pobūdį ir tampa paprasta teise į atlyginimą, bet dar autorių teisių turėtojai netenka galimybės gauti teisingesnę kompensaciją (atlygį), numatyti palankesnes kūrinių naudojimo sąlygas. Kadangi KATA nesukelia tokių neigiamų pasekmių autorių teisių turėtojams kaip priverstinės licencijos, tad šis teisių įgyvendinimo būdas taip pat patenka į minėtų Berno konvencijos nuostatų turinį. Europos Komisijos (toliau – EK) 2004 m. komunikate pabrėžiama, kad kolektyvinis autorių teisių administravimas galimas remiantis Berno konvencijos 2str. 6d. tik tada, jei „vykdomas autoriaus ir jo teisių perėmėjų naudai“⁹.

Nors kolektyvinis teisių administravimas, o tiksliau KATA organizacijų struktūra ir veikla, niekada nebuvo harmonizavimo objektu Europos Sąjungos lygmenyje¹⁰, tačiau kai kuriose ES direktyvose, susijusiose su autorių teisėmis, pateikiama nuorodų į autorių teisių įgyvendinimą kolektyviniu būdu. Direktyvos 92/100/EEB dėl nuomos ir panaudos teisių bei tam tikrų teisių, gretutinių autorių teisėms, intelektinės nuosavybės srityje¹¹ 4 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad „teisės į teisingą atlyginimą [už nuomą, kai kūrinio nuomos teisė perduota ar suteikta kitam subjektui] administravimas gali būti patikėtas autorius <...> atstovaujančioms kolektyvinio teisių administravimo organizacijoms“, o valstybės narės gali imtis ir papildomų veiksmų dėl tokio teisių įgyvendinimo (4str. 4d.). Be to, konstatuojamoje dalyje pabrėžiama, kad autoriai „būtinai“ turi turėti galimybę patikėti šios teisės administravimą juos

⁷ Berno konvencija dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos // Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-998.

⁸ Berno konvencijos komentaras. – Vilnius, 2001. P. 59-61, 76-77, 86-87.

⁹ 2004m. balandžio 16d. ES Komisijos Komunikatas dėl autorių teisių ir gretutinių teisių administravimo harmonizavimo bendrojoje rinkoje// COM(2004)261. P. 7. (Toliau – EK Komunikatas).

¹⁰ H. Cohen Jehoram. Harmonizing Intellectual Property Law within the European Community// 23 International Review of Industrial Property and Copyright Law 622. 1992.

¹¹ 1992 m. lapkričio 19d. Tarybos Direktyva (EEB) Nr. 100/92 dėl nuomos ir panaudos teisių bei tam tikrų teisių, gretutinių autorių teisėms, intelektinės nuosavybės srityje // Oficialus leidinys. 1992, L 346. (Toliau – Direktyva 92/100/EEB).

atstovaujančioms kolektyvinio teisių administravimo organizacijoms“. Tokiu būdu per KATA, kuris svarbus autorių teisių apsaugos elementas, prisitaikoma prie naujų ekonominių pokyčių (pvz.: naujos panaudojimo formos), taip pat skatinamas Bendrijos kultūrinis vystymasis, atskirų kultūrų ir kalbų įvairovė, palaikomas kūrybingumas (kultūriniai, socialiniai tikslai). Direktyvoje 93/83/EEB dėl tam tikrų autorių teisių ir gretutinių teisių taisyklių, taikomų palydoviniam transliavimui ir kabeliniam perdavimui, koordinavimo¹² taip pat numatytas KATA taikymas tiek išimtinai transliavimo per palydovą teisei (3str.), tiek išimtinai kabelinio retransliavimo teisei (9 str.), siekiant užtikrinti sklandų [neišimtinių licencinių] sutarčių veikimą. Kaip pabrėžiama direktyvoje 2001/29/EB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo¹³ kolektyvinio licencijavimo priemonės turėtų būti skatinamos, nes tai palengvina turtinių autoriaus teisių suteikimą ir tuo pačiu jų įgyvendinimą ypač kalbant apie teisę padaryti kūrinius viešai prieinamus kompiuterių tinklais (internete), pavyzdžiui „darant viešai prieinamas, kaip užsakomasias paslaugas, radijo ir televizijos laidas, kuriose kaip sudedamoji dalis naudojama muzika iš komercinių fonogramų“.

Svarbu pažymėti, kad per pastarąjį dešimtmetį ES lygiu buvo priimtas ne vienas teisės aktas¹⁴: 2004 m. sausio 15d. ES Parlamento Rezoliucija dėl kolektyvinio administravimo organizacijų autorių ir gretutinių teisių srityje reglamentavimo Bendrijos lygiu, minėtas EK Komunikatas, ES Komisijos Rekomendacija dėl kolektyvinio tarptautinio autorių ir gretutinių teisių administravimo teisėtų internetu teikiamų muzikos paslaugų srityje, kurie tiesiogiai skirti KATA. Tai rodo, kad šiuo metu veikiantis nacionalinėmis teisės normomis pagrįstas KATA mechanizmas yra problemiškas ir trukdo visiškai pasiekti KATA numatytus tikslus, tuo pačiu kelia abejonių dėl jo egzistavimo pagrindo. EP Rezoliucijoje išreikštas pritarimas skatinti teisės normų dėl KATA priėmimą ES lygiu. Tad L. Guibault, S. van Gompel nuomone, sprendžiant iš minėtų teisės aktų atsiradimo, galima teigti, kad netolimoje ateityje bus priimta ir direktyva kolektyvinio teisių administravimo srityje¹⁵. Be to, Europos Komisija panašią poziciją išreiškė 2005 m. Darbo programoje¹⁶ pabrėždama, kad direktyva yra tinkamiausias kelias, norint padidinti autorių teisių turėtojų ir kūrinių naudotojų pasitikėjimą KATA organizacijomis, bei šių

¹² 1993 m. rugsėjo 27 d. Tarybos Direktyva (EEB) Nr. 83/93 dėl tam tikrų autorių teisių ir gretutinių teisių taisyklių, taikomų palydoviniam transliavimui ir kabeliniam perdavimui, koordinavimo// Oficialus leidinys. 1993, L 248. (Toliau – Direktyva 93/83/EEB).

¹³ 2001 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva (EB) Nr. 29/2001 dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo// Oficialus leidinys. 2001, L 167. (Toliau – Direktyva 2001/29/EB).

¹⁴ 2004m. sausio 15d. ES Parlamento Rezoliucija dėl kolektyvinio administravimo organizacijų autorių ir gretutinių teisių srityje reglamentavimo Bendrijos lygiu (2002/2274(INI)), (P5_TA(2004)0036), (toliau – EP Rezoliucija); ES Komisijos Rekomendacija 2005/737/EB dėl kolektyvinio tarptautinio autorių ir gretutinių teisių administravimo teisėtų internetu teikiamų muzikos paslaugų srityje (OJ 2005 L 276/54) (toliau - Rekomendacija)

¹⁵ Collective Management of Copyright and Related Rights/ed. D.Gervais. – The Hague: Kluwer Law International, 2006. P. 3- 4.

¹⁶ 2005m. sausio 26d. Europos Komisijos Darbo programa// COM(2005)15.

subjektų veiklos skaidrumą. Pagrindinis harmonizavimo tikslas būtų nustatyti minimalius reikalavimus, būtinus vieningos vidaus rinkos funkcionavimui atsižvelgiant į teisinio reguliavimo mechanizmus valstybėse narėse. Pirmiausiai tai siejama su daugiateritorinio licencijavimo, vieningos KATA išorinės priežiūros mechanizmo įtvirtinimu, esminių „gero administravimo“, skaidrumo, atskaitomybės principų numatymu. Visgi EK Rekomendacijos priėmimas rodo, kad labiau buvo susitelkta ties tarptautiniu kolektyviniu administravimu ir konkrečiai internetu teikiamų muzikos paslaugų srityje, prieš imantis bet kokių aktyvių veiksmų visos tradicinio KATA sistemos atžvilgiu. Ši teisės aktą galima būtų laikyti vienu iš svarbiausių jau daugiau nei dešimtmetį vykstančių įvairių diskusijų tarp pagrindinių ES institucijų, jų iniciatyva atliktų studijų rezultatų, bet neabejotinai negalutiniu.

Nepriklausomai nuo to, ar kalbame apie nacionalinį įstatymo leidėją, ar apie ES įstatymo leidėją, pagrindinis tikslas, dėl kurio KATA įtraukiamas į teisės aktų normas, yra siekimas rasti kompromisą tarp autorių ir naudotojų interesų. Autorių teisių turėtojų atžvilgiu, tai turėtų užtikrinti tinkamą, efektyvią turtinių autorių teisių apsaugą, ypač autorinio atlyginimo gavimą, o kūrinių naudotojų atžvilgiu, nesudėtingas licencijų suteikimas reikštų teisės į informaciją realizavimą, teisėtai naudojantis kūrybinės veiklos rezultatais.

1.2.Kolektyvinis administravimas – vienas iš autoriaus turtinių teisių įgyvendinimo būdų

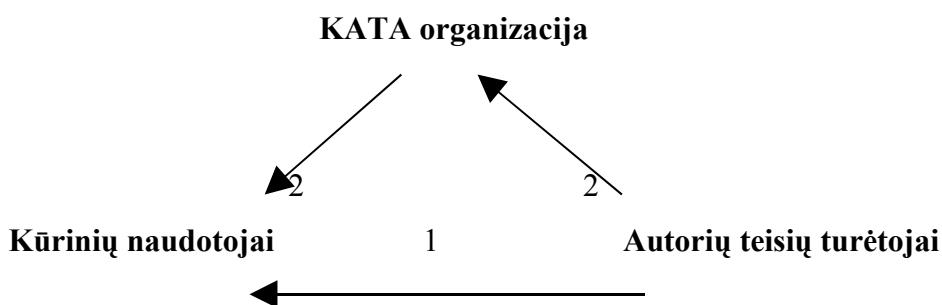
Pagrindinis autorių teisės požymis yra išimtinė autoriaus teisė pačiam naudoti savo sukurtus kūrinius arba leisti tai daryti kitiems asmenims. Kadangi autorius yra pirminis išimtinių teisių turėtojas, tai jis paprastai pats ar per savo pasirinktą atstovą, kuris jį atstovauja individualiai, ir nusprendžia, kada leisti, o kada drausti kūrinių naudojimą. Todėl autorių turtinių teisių įgyvendinimas pirmiausiai yra individuali veikla. Jis gali pasireikšti įvairiais būdais: tiek pozityviais – perduodant šias teises kitiems asmenims sutarties pagrindu, paveldėjimo tvarka, kita įstatymų nustatyta tvarka, tiek negatyviais – ginant pažeistas atitinkamas teises. Taip pat autoriai arba autorių turtinių teisių perėmėjai turi teisę uždrausti arba leisti jiems priklausančių kūrinių panaudojimą atitinkamu būdu bei apimtimi už tam tikro dydžio autorinį atlyginimą, suteikiant neišimtinės licencijas kūrinių naudotojams, pavyzdžiui verslo subjektams (fonogramų gamintojams, radijo stotims ar televizijai, renginių organizatoriams). Taigi veikdami individualiai autorių teisių subjektai kiekvienu atveju patys nustato šios sutarties sąlygas atsižvelgiant į įstatymo reikalavimus. Tačiau 1.1 poskyryje nurodytos priežastys dažnai priverčia autorių teisių turėtojus tapti nacionalinių KATA organizacijų nariais ir joms patikėti išimtinių

turtinių teisių, neatšaukiamų autoriaus teisių į atlyginimą įgyvendinimą, o tiksliau neišimtinių licencijų suteikimą kūrinių naudotojams.

Teisės doktrinoje vis dar pastebimas turtinių teisių skirstymas į „mažąsias“ ir „didžiąsias“ atsižvelgiant į jų įgyvendinimo būdą¹⁷. „Didžiosios“ teisės siejamos su individualiu administravimu, o tuo tarpu „mažosios“ – kolektyviniu. Pavyzdžiui dramos ar muzikinių dramos, choreografijos kūrinių panaudojimo galimybės nėra tokios plačios, todėl ir patys autoriai gali sudaryti sutartis dėl jų viešo atlikimo teatruose, kontroliuoti tokių kūrinių įgyvendinimą. Kitaip yra su muzikos kūriniais (dainomis ar kitais nedidelės apimties muzikos kūriniais), kurie domina gausybę kūrinių naudotojų. Jie gali įvairiais būdais naudoti (viešai atlikti, transliuoti, kitaip viešai skelbti, padaryti viešai prieinamais internetu ir pan.) šiuos kūrinius. Tad autorius, negalėdamas to kontroliuoti, bet siekdamas gauti autorinį atlyginimą, paveda turtines teises administruoti KATA organizacijoms. Visgi sparčiai besiplečiant KATA taikymo sričiai ši klasifikacija nebelaikoma tokia reikšminga.

Žemiau pateiktoje scheme (žr. 1 schemą) kaip tik ir matome, kad KATA yra vienas iš autoriaus turtinių teisių įgyvendinimo būdų, o KATA organizacija - tarpininko funkcijas tarp autorių teisių turėtojų (2) ir kūrinių naudotojų (2) atliekantis subjektas. Tuo tarpu individualus autoriaus turtinių teisių įgyvendinimas lemia tiesioginius (1) sutartinius santykius tarp pastarųjų subjektų. Tačiau teisės aktuose nustatytais atvejais (pvz. numačius vien tik teisę į atlyginimą už kai kuriuos išimtinių turtinių teisių apribojimus) KATA tampa vienintele tinkama šios teisės įgyvendinimo priemone, nes autorių teisių turėtojai nebeturi išimtinės teisės leisti ar drausti kūrinių naudojimą tam tikru būdu, kuri virsta tiesiog teisę į atlyginimą.

1 Schema. Autorių turtinių teisių įgyvendinimo būdai

L. Bently ir B. Sherman *kolektyvinį administravimą* (angl. – collective administration/management, pranc.- gestion collective) laiko sistema, pagal kurią tam tikros teisės yra administruojamos autorių ir/ar autorių teisių turėtojų naudai. KATA organizacijos,

¹⁷ Gestion collective du droit d’auteur et des droits voisins. – OMPI: Genève, 1990. P. 11-12.

atstovaujančios minėtus subjektus, leidžia panaudoti savo narių kūrinius įvairiais įstatymų numatytais būdais, paprastai neišimtinių licencijų keliu¹⁸. Panašus apibrėžimas pateikiamas ir Direktyvos 93/83/EEB 1 straipsnio 4 dalyje *atlygio surinkimo organizacija* yra „bet kuri organizacija, kurios vienintelė užduotis ar viena iš pagrindinių užduočių – tvarkyti ir administruoti autorių <...> teises“. Tiek angliškame, tiek prancūziškame šio teisės akto variante pateikiamas terminas *kolektyvinio administravimo organizacija*, todėl lietuviškas vertimas gali iš dalies klaidinti, nes kolektyvinis administravimas nėra suprantamas vien tik kaip atlygio surinkimas, tai yra tik viena iš esminių KATA organizacijos funkcijų. Taigi pats terminas yra per siauras sąvokos atžvilgiu. Dažnai pasitaiko, kad būtent kūrinių naudotojai, ypač smulkieji ūkio subjektai: tokie kaip kavinės, kirpyklos, naktiniai klubai, sutapatina KATA vien tik su „mokesčių rinkimu“¹⁹. Pagal tradicinę *visiško* KATA sistemą autoriai ar kiti autorių teisių subjektai suteikia teisę KATA organizacijai vesti derybas su būsimais kūrinių naudotojais, suteikti jiems neišimtines licencijas tam tikromis sąlygomis ir pagal nustatytus tarifus, surinkti autorinius atlyginimus ir juos paskirstyti autorių teisių turėtojams prižiūrėti, kad kūriniai būtų tinkamai ir teisėtai naudojami, bendradarbiauti su kitose šalyse veikiančiomis tokiomis pačiomis organizacijomis.

Europos Komisijos Rekomendacijos 1) straipsnio a) dalyje taip pat pateikiama bendra „[kolektyvinis] autorių teisių ir gretutinių teisių administravimo“ sąvoka, kuri pakankamai aiškiai nurodo, kad šis administravimas reiškia šių paslaugų teikimą: [neišimtinių] licencijų teikimą komerciniams naudotojams, autorinių atlyginimų rinkimą ir jų paskirstymą teisių turėtojams, teisių auditą ir monitoringą, autorių teisių ir gretutinių teisių laikymosi užtikrinimą. Taigi KATA yra susijęs su įvairiapuse veikla: administravimo paslaugų teikimu kūrinių naudotojams, autorių teisių subjektams. Tačiau esminis KATA sąvokos skirtumas lyginant su aukščiau pateikta yra tas, kad bendradarbiavimas tarp KATA organizacijų tampa nebeaktualus. Šis klausimas bus aptartas tolesnėse šio darbo dalyse.

Lietuvos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo (toliau – ATGTĮ) 2str. pateikiamame pagrindinių sąvokų sąrašė nerasime nei KATA, nei kolektyvinio teisių administratoriaus sąvokų, nors įstatymų leidėjas išskiria net į atskirą, t.y. V, skyrių autorių teisių ir gretutinių teisių kolektyvinį administravimą. Vis dėlto KATA galima būtų apibrėžti atsižvelgiant į ATGTĮ 67 straipsnyje nurodytas kolektyvinio administravimo asociacijų funkcijas: suteikti naudotojams neišimtines licencijas naudoti kūrinius, rinkti ir išieškoti autorinį atlyginimą už kūrinių

¹⁸ L. Bently, B. Sherman. Intellectual property Law. – Oxford, 2004. P. 267.

¹⁹ Dėl šios priežasties Belgijoje kai kurios kolektyvinio teisių administravimo organizacijos (pvz.: SIMIM), tiesa, gretutinių teisių srityje, įgalioja atlikti atlygio rinkimo funkcijas vietinėms organizacijoms, atstovaujančioms kūrinių naudotojus. Žr. Étude „La gestion collective des droits en Europe – La quête de l’efficacité“ demandée par la commission des Affaires Juridique du Parlement Européen. 2006. P. 16. //http://www.europarl.europa.eu/activities/expert/eStudies/searchPerform.do?page=13&language=FR; Prisijungimo laikas: 2007-10-12.

panaudojimą pagal suteiktas neišimtinės licencijas, paskirstyti ir mokėti surinktą autorių atlyginimą savo atstovaujamiems autorių subjektams, be atskiro įgaliojimo teisme ir kitose institucijose ginti savo kolektyviai administruojamas autorių teises, atlikti kitas kolektyvinio teisių administravimo funkcijas vadovaujantis sutartimis dėl autorių teisių kolektyvinio administravimo. Taigi KATA apima tiek pozityvų, tiek negatyvų autorių turtinių teisių įgyvendinimą. Be to, įstatymo leidėjas numatydamas nebaigtinį funkcijų sąrašą leidžia KATA aiškinti plečiamai.

Vis dėlto tam tikrais atvejais autorių teisių subjektai leidžia KATA organizacijoms atlikti tik kai kurias paminėtas funkcijas. Kaip rodo praktika, kad dramos kūrinių autoriai dalyvauja neišimtinių licencijų suteikimo procese vedant derybas dėl kūrinių naudojimo sąlygų su teatrų atstovais. Tai reiškia, kad KATA organizacijoms reikalingas atskiras autorių sutikimas kiekvienai tokiai sutarčiai, dėl šios priežasties kolektyvinis administravimas labiau primena paprastą sutartinį atstovavimą. Tad iš tikrųjų KATA organizacijoms patikimas tik autorinio atlyginimo surinkimas ir paskirstymas už viešą dramos kūrinių atlikimą, kitus jų panaudojimo būdus bei šių teisių priežiūrą. Taigi šiuo atveju galime kalbėti tik apie *dalinį* - individualizuotą KATA²⁰. Specifinį kolektyvinį dramos kūrinių įgyvendinimą nulemia ribotas kūrinių naudotojų ratas.

Dalinis KATA būdingas ir atlygintinų autoriaus išimtinių turtinių teisių apribojimų įgyvendinimui, tačiau dėl kitų priežasčių. Nacionaliniai įstatymų leidėjai paprastai numato įstatymines licencijas už kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais ar reprografijos būdu. Todėl KATA organizacijos tik surenka bei paskirsto tam tikrą nustatytą atlygį (kompensaciją). Tas pats pasakytina ir apie neatšaukiamą teisę į autorinį atlyginimą už perparduotą meno kūrinio ir literatūros ar muzikos kūrinio rankraščio originalo perpardavimą.

Apibendrinant vertėtų pažymėti, kad spartus skaitmeninių technologijų vystymasis, iš pradžių nulėmęs neišvengiamą autorių turtinių teisių įgyvendinimą vien tik kolektyviniu būdu, pastaruoju metu vėl suteikia autorių teisių turėtojams realią galimybę grįžti prie individualaus kai kurių turtinių teisių administravimo, ypač teisės padaryti kūrinius prieinamus kompiuterių tinklais. Skaitmeninio teisių valdymo sistemų, apimančių technines apsaugos priemones, informaciją apie teisių valdymą, (angl. - Digital Right's Management) atsiradimas autorių teisės aktuose paskatino autorių teisių subjektus labiau diskutuoti apie tai, ar tokiu atveju KATA, iš tiesų, yra jiems naudingas ir reikalingas. Visgi kalbėti apie visišką KATA atsisakymą nėra pagrindo. Kaip teigia F.Gotzen, netgi jei skaitmeninis teisių valdymas pasirodys efektyvus autorių turtinių teisių įgyvendinimo būdas, juo labiau naudosis garsūs, žinomi autoriai ar autorių teisių turėtojai, kuriems priklauso turtinės teisės į kūrinius, sulaukusius didelio visuomenės

²⁰ Gestion collective du droit d'auteur et des droits voisins. – OMPI: Genève, 1990. P. 7, 26-27.

susidomėjimo ir plačiai naudojamus nacionaliniu ar tarptautiniu mastu. Labai tikėtina, kad dauguma autorių teisių turėtojų ir toliau paves turtinių teisių įgyvendinimą KATA organizacijoms dėl praktinių priežasčių²¹. Be to, manytume, esant daugiau alternatyvių autorių turtinių teisių įgyvendinimo būdų, dabar egzistuojanti KATA sistema galėtų būti labiau nukreipta į autorių interesų atstovavimą.

1.3. Pagrindinės kolektyvinio autorių teisių administravimo rūšys

1.3.1. Dispozityvus kolektyvinis autorių teisių administravimas

Dispozityvus KATA pobūdis reiškia, kad autorių teisės turėtojams suteikiama narystės laisvė. Pagal ATGTĮ 65 str. 1dalį tai galimybė (teisė) perduoti turtines autoriaus teises kolektyviai administruoti, sudarant sutartį dėl turtinių autoriaus teisių kolektyvinio administravimo. Kiekvienas autorių teisių turėtojas pats sprendžia, ar leisti KATA organizacijai jį atstovauti, kolektyviai įgyvendinti jam priklausančias turtines teises. Taip pat jis pats pasirenka kurias konkrečiai teises norės administruoti individualiai, o kurias – kolektyviai. ATGTĮ 65str. 2 dalyje kaip tik ir įvardijami atskiri atvejai, kuriuos apima dispozityvus KATA. Vertėtų pabrėžti, kad iki 2006 m. įstatymų leidėjas numatė baigtinį administruojamų teisių sąrašą. Tačiau paskutiniai ATGTĮ pakeitimais buvo įtvirtinta, kad KATA *gali* būti taikomas ne tik įstatyme išvardintoms turtinėms teisėms, bet ir „kitiems kūrinių<...> panaudojimo būdams“ (65str.2d. 14p.). Vadinasi, galima teigti, kad pavyzdžiui teisė versti literatūros kūrinių ar bet kuri kita nepaminėta turtinė teisė autoriaus teisių turėtojo sutikimu gali būti kolektyviai įgyvendinama.

Visgi, kaip rodo praktika, dėl perduodamų dispozityviai kolektyviai administruoti teisių apimties gali kilti nesutarimų tarp KATA organizacijų ir autorių teisių turėtojų. EK sprendimuose *GEMA I* ir *II*²² nurodė, kad KATA organizacija neturi teisės reikalauti savo narių perduoti administruoti išimtinai visų esamų ir būsimų turtinių teisių kategorijų visiems esamiems ir būsimiems kūriniams, t.y. kolektyvinis administravimas negali būti taikomas visiems kūrinių (šiuo atveju muzikos) panaudojimo būdams, nes konkurencinės teisės kontekste, tai reikštų piktnaudžiavimą dominuojančia padėtimi pagal EB Sutarties 82str. EK taip pat pateikė tokiu būdu įgyvendinamų teisių nebaigtinį sąrašą, nors jis apima ne visas kūrinių kategorijas, labiau muzikos ir audiovizualinius kūrinius: teisė viešai atlikti, teisė transliuoti (per radiją ar televiziją),

²¹ F. Gotzen. Gestion collective du droit d'auteur et octroi de licences communautaires: La législation sur le droit d'auteur et la concurrence revisitée. Conférence sur le droit d'auteur et la créativité dans l'Union Européenne élargie. Dublin, 2004/http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/conference/2004-dublin/gotzen_fr.pdf; Prisijungimo laikas: 2007-11-13.

²² Décisions de la Commission du 2 juin 1971 GEMA I (JOCE 1971 L 134/15) et du 6 juillet 1972 GEMA II (JOCE 1972 L 166/22) relatives à une procédure d'application de l'article 82 du traité CEE (IV/26.760 - GEMA).

teisė viešai atlikti audiovizualinius (kinematografinius) kūrinius, mechaninės teisės : teisė atgaminti garso įrašais, teisė atgaminti audiovizualiniais įrašais, teisė atgaminti, transliuoti, viešai skelbti panaudojant fonogramas; teisės, susijusios su panaudojimo būdais, atsirandančiais vystantis technologijoms, ar susijusios su įstatymų leidėjo požiūrio pasikeitimu ateityje. Taigi autorių teisių turėtojams turi būti užtikrinta tai, kad pirmiausiai jie turės galimybę įgyvendinti turtines teises individualiai ir tik paskui laisvai apsispręsti, ar pasirinkti KATA ir kurias teises perduoti administruoti.

ETT pritarė EK pozicijai byloje *BRT v. SABAM*²³ išskirdamas du testus: „būtinumo“ (pranc. – indispensable) ir „teisingumo“ (pranc. – équitable), kurie laikomi lemiamais faktoriais vertinant, ar dispozityvus KATA yra pagrįstai taikomas ir kokia apimtimi. Pirmasis testas pasireiškia tuo, kad reikia nustatyti, ar KATA organizacijos imasi tik būtinų veiksmų, užtikrinant efektyvią autorių teisių apsaugą, t.y. siekiant KATA numatytų socialinių tikslų. Antruoju nustatoma, ar autoriaus teisių turėtojo interesai, susiję su kūrinio naudojimu, yra ribojami tik tiek, kiek būtinai reikalinga, teisinga. Jei „visos [*turtinės*] teisės (esamos ir būsimos) privalomai perduodamos administruoti, neatsižvelgiant į visuotinai pripažintus kūrinių naudojimo būdus, ypač jei perleidžiama ilgesniam laikotarpiui nei trunka narystė“²⁴, KATA gali pažeisti EB Sutarties 82 str. dėl piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi. Abiejų testų įvertinimas turi būti neigiamas.

Daft Punk sprendime²⁵ EK į pateiktą sąrašą įtraukė teisę padaryti kūrinius viešai prieinamus kompiuterių tinklais (internete) (pranc. – exploitation en ligne). Be to, šiame sprendime išryškinamas santykis tarp dispozityvaus - privalomo kolektyvinio ir individualaus administravimo. Ginčas kilo tarp dviejų autorių – kompozitorių, grupės Daft Punk įkūrėjų, ir SACEM, kadangi ši atsisakė sudaryti narystės sutartį, nes šie asmenys norėjo patys įgyvendinti turtines teises, susijusias su skaitmeninėmis technologijomis. Pagal SACEM įstatus autorius turi perduoti administruoti SACEM visas turtines teises, kurias ji paprastai administruoja, arba, jei autorius atsisako perduoti kai kurias teises, tuomet jas turi administruoti kita jo pasirinkta KATA organizacija. Vadinasi, autorių teisių turėtojai praranda bet kokią galimybę įgyvendinti teises individualiai ir kolektyvinis administravimas tampa nebe dispozityvus, o privalomas. EK pripažino tokią sąlygą kaip pagrįstą dar 1970 m., nes tokiu būdu buvo siekiama apsaugoti pačius autorius nuo jiems priklausančių visų turtinių teisių perdavimo verslo subjektams. Tačiau XXI a. – spartaus technologijų vystymosi, informacinės visuomenės kūrimosi amžius, ir autoriai turi

²³ Affaire 127/73 Belgische Radio en Televisie(BRT) c. SABAM et Fonior, (1974) REC 313

²⁴ Ten pat.

²⁵ Décision de la Commission du 6 août 2002 Banghalter et Homem Christo v SACEM (Affaire COMP/C2/37.219 - „décision Daft Punk“); <http://ec.europa.eu/comm/competition/antitrust/cases/decisions/37219/fr.pdf>; Prisijungimo laikas: 2007-10-13.

realias galimybes veikti individualiai. Taigi galiausiai SACEM 2000 m. pakeitė savo įstatus, numatydamą individualų tam tikrų turtinių teisių administravimą.

Visuomet turi būti įvertinta tai, kad išimtinės teisės yra autorių teisės „šerdis“ ir pirmiausiai, siejamos su pačiu autoriumi kaip privatinės nuosavybės subjektu, o KATA visgi daugiau ar mažiau apriboja jo veikimo laisvę. M. Ficsor pabrėžia, kad KATA taikymas yra pagrįstas tik tuomet, kai dėl kūrinių panaudojimo būdų gausumo ir kitų aspektų individualus atitinkamų teisių įgyvendinimas praktiškai neįmanomas ar nenaudingas ekonominiu požiūriu. Tačiau, jei individualus teisių administravimas nesukelia panašių problemų, KATA neturėtų išsiplėsti. Todėl autorių teisių turėtojams turi būti užtikrinta teisė laisvai pasirinkti individualų ar kolektyvinį administravimą²⁶.

Vis dėlto dispozityvaus KATA taikymo sritis laikas nuo laiko plečiama, pavyzdžiui numatant jį neatšaukiamai teisei į tam tikrą autorinį atlyginimą už kūrinio nuomą Direktyvos 92/100/EEB 4str. 3 dalis, taip pat neatimamai teisei į autorinį atlyginimą už originalaus meno kūrinio perpardavimą Direktyvos 2001/84/EB dėl originalaus meno kūrinio perpardavimo teisės autoriaus naudai²⁷ 6 straipsnis.

1.3.2. Privalomas kolektyvinis autorių teisių administravimas

Paprastai autoriaus turtinės autorių teisės administruojamos dispozityviai, bet įstatymų leidėjas, nustatydamas įstatyminio administravimo principą, įpareigoti įgyvendinti teises kolektyviniu būdu. Tai reiškia, kad autorių teisių turėtojai patys nebesprendžia, koku būdu norėtų administruoti turtines teises. Taigi svarbiausia yra nustatyti, kokiais konkrečiais atvejais privalomas KATA gali būti numatytas nacionaliniuose autorių teisės aktuose. Dažniausiai imperatyvių teisės normų atsiradimas siejamas su atlygintiniais išimtinių turtinių teisių apribojimais (pvz.: kūrinių atgaminimu asmeniniais tikslais bei kūrinių atgaminimu reprografijos būdu), pagrįstais įstatyminėmis licencijomis. Būtent pastarųjų įgyvendinimui ir yra skirtas privalomas KATA. Kalbant apie pačias išimtines turtines teises (pvz.: kabelinis retransliavimas), pareiga kolektyviai administruoti reiškia tam tikrą būtiną išimtinės turtinės teisės įgyvendinimo sąlygą, t.y. teisės ribojimo formą. Tačiau ar tai yra autorių turtinių teisių išimtis ir apribojimas Berno konvencijos ir kitų susijusių tarptautinių teisės aktų nuostatų prasme?

Teisės doktrinoje vieningos nuomonės šiuo klausimu nėra. Pasak M.Ficsor, teisinis imperatyvas kolektyviai administruoti galimas, jei tarptautinės teisės nuostatose ir/ar Europos Sąjungos teisės nuostatose („acquis communautaire“), susijusios su autorių teisėmis, pateikiamos

²⁶ Gestion collective du droit d'auteur et des droits voisins. – OMPI: Genève, 1990. P. 89.

²⁷ 2001 m. rugsėjo 27d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva (EB) Nr. 84/2001dėl originalaus meno kūrinio perpardavimo teisės autoriaus naudai // Oficialus leidinys. 2001, L 272. (Toliau – Direktyva 2001/84/EEB).

aiškos nuorodos ne tik į individualų autorių išimtinių turtinių teisių įgyvendinimą, bet ir į jį galinčias riboti *sąlygas*, t.y. leidžiančias apriboti išimtinę turtinę teisę iki teisės į atlyginimą, arba numato tik teisę į autorinį atlyginimą²⁸.

Berno konvencijoje minimos kelios išimtinių autorių turtinių teisių kategorijos: 11bis str. (perdavimas į eterį) 2d., 13 str. (teisė įrašyti muzikos kūrinį) 1d., kurių įgyvendinimo sąlygas gali nustatyti Sąjungos šalių įstatymai, nepažeidžiant „trijų pakopų“ testo. Šios teisės normos nustato teisinį pagrindą taikyti privalomasias licencijas, tačiau pastarosios nėra apibrėžtos kaip vienintelės *sąlygos*. Nacionaliniai įstatymų leidėjams leidžiama pasirinkti licencijų formą²⁹, todėl galima kalbėti ir apie kitokio pobūdžio *sąlygas*: įstatymines licencijas. Tad iš dalies ir privalomas KATA priskirtinas prie tokių sąlygų, nes išimtinių turtinių teisių apribojimai gali būti įgyvendinti tik nustatytu būdu, t.y. kolektyviai juos administruojant. Kadangi Berno konvencijoje galimybės „nustatyti“ išimtinėms turtinėms teisėms „*sąlygas*“ numatytos išsamiai, vadinasi, privalomas KATA neprieštarauja teisės normoms, jei kalbama apie privalomasias licencijas, kitaip sakant apie teises į atlyginimą. Todėl svarbu pažymėti, kad privalomas KATA apima ir tuos atvejus, kai (i) nustatomas išimtinės turtinės teisės ribojimas kitokia formuluote (ne privalomųjų licencijų), t.y. Berno konvencijos 9 str.(teisė atgaminti kūrinį) 2d., kai (ii) suteikiamos autoriams neatšaukiamos teisės į autorinį atlyginimą, t.y. Berno konvencijos 14ter str. (teisė gauti pajamų dalį už parduodamus meno kūrinius ir rankraščius).

Paskutinės dvi aptartos situacijos ((i) ir (ii)) numatytos ir Europos Sąjungos teisės aktuose: (i) Direktyvos 2001/29/EB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo 5str. bei (ii) Direktyvos 2001/84/EB dėl originalaus meno kūrinio perpardavimo teisės autoriaus naudai 6str.2d., kurioje tiesiogiai nurodyta, kad „valstybės narės gali numatyti <...> *privalomą* <...> kolektyvinį administravimą“. ES įstatymų leidėjas Direktyvoje 92/100/EEB pateikia dar kelias specifines teises, kurių nerasime Berno konvencijoje. Tai neatšaukiama nuomos teisė į teisingą atlyginimą, kuriai taip pat gali būti taikomas privalomas KATA, nes pagal 4 str. 4dalį „valstybės narės gali <...> nustatyti [kolektyvinio administravimo] ribas“. Nors 5str. 1dalyje aiškiai nenurodyta, bet privalomas KATA gali apimti ir teisę į atlyginimą, apribojus išimtinės viešos panaudos teisę. Vienintelės Direktyvos 93/83/EEB 9 straipsnyje valstybės narės įpareigojamos užtikrinti, kad išimtinė kabelinės retransliacijos teisė būtų administruojama tik kolektyviniu būdu, išskyrus 10str. pateiktą išimtį. Ši išimtinė teisė nėra apribojama iki teisės į atlyginimą, kadangi KATA

²⁸ M. Ficsor. La gestion collective du droit d'auteur et des droits voisins à la croisée des chemins : doit-elle rester volontaire, peut-elle être "étendue" ou rendue obligatoire ?// e - Bulletin du droit d'auteur. Octobre 2003. P. 4 – 7.

²⁹ Étude de l'OMPI sur les limitations et les exceptions au droit d'auteur et aux droits connexes dans l'environnement numérique/réd. par M. Sam Ricketson. 2003. P. 34. //http://www.wipo.int/documents/fr/meetings/2003/sccr/pdf/sccr_9_7.pdf; Prisijungimo laikas: 2007-11-15.

organizacija gali ir atsisakyti suteikti neišimtinę licenciją naudotojams. Visgi privalomas KATA gali būti taikomas atsižvelgiant į minėtą Berno konvencijos 11bis str. 2d.

Taigi privalomas KATA yra teisėtas, jei jį leidžia atitinkamos tarptautinės teisės normos³⁰, numatančios atskirų išimtinių turtinių teisių įgyvendinimo *sąlygas* arba numatančios tik paprastą teisę į autorinį atlyginimą. Taip pat gali būti remiamasi ES teisės normomis, jei akivaizdus išimtinės turtinės teisės ribojimas nenumatytas tarptautinės teisės nuostatomis.

Tuo tarpu S. von Lewinski mano, kad privalomas KATA gali apimti ir tokias išimtines turtines teises kaip viešas atlikimas, viešas kūrinių padarymas prieinamais kompiuterių tinklais, nes nei tarptautiniai teisiniai instrumentai, nei ES teisės aktai tiksliai nereguliuoja, kada galimas privalomas kolektyvinis administravimas³¹, išskyrus Direktyvą 93/83/EEB. Ši autorė padarė tokias išvadas išnagrinėjusi Vengrijoje susiklosčiusią situaciją, kai įstatymo leidėjas numatė privalomą KATA išimtinėms teisėms į viešą atlikimą, kūrinių padarymą viešai prieinamais kompiuterių tinklais (internetu). Jos manymu, privalomas KATA pats savaime nėra išimtis ar apribojimas Berno konvencijos, ar kitų tarptautinių teisės aktų nuostatų prasme, nes išimtinė teisė ribojama tik jos įgyvendinimo sąlygų. Tai reiškia, kad autorių teisių turėtojas gali įgyvendinti jam priklausančias išimtines turtines teises tik tarpininkaujant KATA organizacijai, bet toks ribojimas nėra susijęs su visuomenės interesais. Be to, šie kūrinių naudojimo būdai nėra tiesiogiai leidžiami įstatymu³². Tiesa, autorių teisių turėtojas nebegali pats uždrausti pavyzdžiui viešai atlikti kūrinius, negali individualiai teikti neišimtinės licencijos, nustatyti kūrinių naudojimo sąlygų. Vietoj jo, bet jo vardu ir interesais veikia KATA organizacija. Todėl gali kilti abejonių, ar privalomas KATA patenka į Berno konvencijos bei kitų tarptautinių teisės aktų draudžiamų išimtinių turtinių teisių apribojimų ratą, ar ne. Šį klausimą, manytume, sprendžia pati praktika, kadangi viešas atlikimas susijęs su daugybės kūrinių naudojimu. Tad individualus šių teisių įgyvendinimas tampa beveik neįmanomas, t.y. teorinis, taigi privalomas KATA neatima jokios realios pasirinkimo galimybės. Kitaip su teise padaryti kūrinius viešai prieinamus kompiuterių tinklais, nes čia privalomą tradicinį KATA gali pakeisti labiau individualizuotos, bet grynai techninio pobūdžio priemonės, t.y. skaitmeninis teisių valdymas. Tokiu atveju privalomas KATA nėra pagrįstas. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad privalomas KATA visgi yra labiau išimtis nei bendra taisyklė. Todėl net ir nesant galimybės individualiai administruoti išimtines turtines teises, privalomas KATA turėtų būti apribotas, bent numatant autorių teisių turėtojams teisę atsisakyti šio autoriaus turtinių teisių įgyvendinimo.

³⁰Tai ir 1994 m. Sutartis dėl intelektualios nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba (Pasaulio prekybos organizacijos steigimo sutarties I C priedas), 1996 m. PINO autorių teisės Sutartis, kuriose pateikiamos nuorodos į Berno konvenciją.

³¹S. von Lewinski. La gestion collective obligatoire des droits exclusifs et sa compatibilité avec le droit international et le droit communautaire du droit d'auteur – étude de cas// e - Bulletin du droit d'auteur. Janvier –Mars 2004. P. 13.

³²Ten pat. P. 5.

Tai pagrindinis *išplėstinio* kolektyvinis autorių teisių administravimo požymis. Šią KATA formą išskiria tiek teisės doktrina, tiek įstatymų leidėjai, kuri taip pat gali būti laikoma privalomu kolektyviniu administravimu, jei jis bus suprantamas plačiaja prasme kaip bet koks nedispozityvus, t.y. nesavanoriškas, KATA. Direktyvos 2001/29/EB konstatuojamosios dalies 18 punkte teigiama, kad nėra sumenkinamos valstybių narių teisių valdymui skirtos priemonės, pvz.: išplėstinės kolektyvinės licencijos. Išplėstiniu kolektyviniu būdu administruojamos įvairios autorių turtinių teisių kategorijos bene visose Skandinavijos valstybėse³³ (Švedijoje, Danijoje, Norvegijoje, Suomijoje), ir išimtinės teisės (pvz.: viešas atlikimas, transliavimas), ir išimtinių teisių apribojimai (pvz.: atgaminimas reprografijos būdu). Šia sistema išsprendžiama problema dėl tų autorių teisių turėtojų, kurie nesutinka, kad jų turtinės teisės būtų privalomai administruojamos KATA organizacijos. Jie turi galimybę pasirinkti arba gauti autorinį atlyginimą iš KATA subjekto, arba atsisakyti KATA. Kaip pabrėžia M.Ficsor, atsisakymo procedūra turėtų būti paprasta ir neapsunkinanti autorių teisių turėtojų jokiais bereikalingomis sąlygomis (pvz.: reikalauti pateikti išsamų kūrinių sąrašą)³⁴. Išplėstinis KATA numatytas Direktyvos 93/83/EEB 3str. 2 d. kaip alternatyva individualiam išimtinės transliavimo per palydovą teisės įgyvendinimui, išskyrus kinematografinius ar panašiais būdais sukurtus kūrinius (3str. 3d.). Ši teisės norma leidžia (sprendžiant iš žodžio „gali“) valstybėms narėms sukurti tokią sistemą. Todėl galima teigti, kad panašus leidimas reikalingas kiekvienai išimtinės teisės kategorijai, kurią aiškiai apima ES teisės aktai.

Kadangi privalomai gali būti administruojamos įvairios turtinės teisės, vadinasi, tik nuo nacionalinio įstatymo leidėjo priklauso privalomo KATA apimtis ir pobūdis. Pastebėtina, kad ši KATA forma bendrosios teisės šalyse taikomas gana ribotai. Anglijoje privalomas administravimas numatytas tik kabelinės retransliacijos teisei³⁵, įgyvendinant 93/83/EEB Direktyvą. Tuo tarpu beveik kiekvienoje kontinentinės teisės šalyje įtvirtintas įstatyminis atstovavimas tik skirtinga apimtimi. Prancūzijos Intelektinės nuosavybės kodeksas nurodo, kad tik KATA organizacijos administruoja kūrinių reprografinį atgaminimą (L. 122 – 10), kabelinį retransliavimą (L. 132-20-1), atgaminimą asmeniniais tikslais (L. 311-6). Vokietijoje įtvirtinta KATA organizacijos *kompetencijos prezumpcija*, kuria remiantis ji privalomai įgyvendina straipsnių iš žurnalų atgaminimą ir platinimą, kabelinį retransliavimą, atgaminimą asmeniniais tikslais (įskaitant ir neigalių žmonių reikmėms), reprografijos būdu, teisę į atlyginimą už kūrinių

³³ H. L. Christiansen. The nordic licensing systems – extended collective agreement licensing// European Intellectual Property Review. 1991, Nr. 13(9).

³⁴ . Ficsor. La gestion collective du droit d'auteur et des droits voisins à la croisée des chemins : doit-elle rester volontaire, peut-elle être "étendue" ou rendue obligatoire ?// e - Bulletin du droit d'auteur. Octobre 2003. P. 9.

³⁵ Jungtinės Karalystės Autorių teisių, dizaino ir patentų įstatymas, 1988, Skyrius 144A(2)// http://www.wipo.int/clea/docs_new/en/gb/gb019en.html; Prisijungimo laikas: 2007-11-09.

nuomą ir panaudą, teisę į dalį pajamų už perparduotus meno kūrinius visų autorių teisių turėtojų atžvilgiu³⁶.

Pagal ATGTĮ 65str. 3 dalį privalomas KATA autorių teisių srityje apima kabelinį retransliavimą, kūrinių atgaminimą reprografijos būdu, knygų ir kitų leidinių panaudą bibliotekose bei audiovizualinių kūrinių ar fonogramose įrašytų kūrinių atgaminimui asmeniniais tikslais. Neatšaukiama autoriaus teisė į atlyginimą už audiovizualinių, muzikos kūrinių nuomą po 2006 m. įstatymo pakeitimų buvo išbraukta iš sąrašo, kadangi KATA organizacija nėra vienintelis subjektas, įgyvendinantis šią teisę. Tai gali būti ir audiovizualinio kūrinio ar fonogramos gamintojas.

2. Kolektyvinio autorių teisių administravimo veikimas

2.1. Sutartinės kolektyvinio autorių teisių administravimo sąlygos

Nacionalinės KATA organizacijos renka ir paskirsto autorinį atlyginimą, suteikia neišimtinės licencijas kūrinių naudotojams, gina autorių turtines teises, tik autorių teisių subjektams tapus teisėtais jų nariais. Tiesioginės narystės pagrindas yra sutartis dėl turtinių autoriaus teisių kolektyvinio administravimo (toliau – narystės sutartis) (1.4.1.), išskyrus privalomą KATA, o netiesioginio atstovavimo pagrindas – abipusis atstovavimo susitarimas tarp nacionalinių KATA organizacijų (1.4.2.).

2.1.1. Tiesioginė narystė

Nacionaliniai įstatymų leidėjai paprastai numato platų subjektų ratą, kuriems priklauso apsisprendimo teisė dėl KATA. ATGTĮ 65 str. 1 dalyje išskiriami autoriai ir kiti autorių teisių subjektai, Prancūzijos Intelektinės nuosavybės kodekso L.321-1 straipsnyje nurodyti autoriai, jų [turtinių] teisių turėtojai, taip pat leidėjai. Tačiau neaišku, ar šios nuostatos yra skirtos ir užsienio šalių autorių teisių turėtojams. Pagal Berno konvencijos 5str. 1dalyje įtvirtintą *nacionalinio režimo* principą (perkeltą ir į AGTĮ 69 str. 2d.), užsieniečiams turi būti taikomas toks pat autorių teisių apsaugos režimas kaip ir savo šalies piliečiams (arba nuolat gyvenantiems šalyje fiziniams asmenims, arba juridiniams asmenims, turintiems buveinės šalyje). Vadinasi, ir jie galėtų tapti tiesioginiais nacionalinės KATA organizacijos nariais. Tačiau tai dar nereiškia, kad netiesioginis užsienio autorių teisių turėtojų interesų atstovavimas³⁷ pažeidžia *nacionalinio*

³⁶ Vokietijos Autorių teisių administravimo įstatymas, 1965, 13bstr. // http://www.wipo.int/clea/docs_new/fr/de/de006fr.html; Prisijungimo laikas: 2007-12-15.

³⁷ Žr. 1.4.2. (Netiesioginis) Užsienio autorių teisių turėtojų interesų atstovavimas

režimo principą. Šis būdas yra sąlyginai palankesnis patiems nacionalinių KATA organizacijų nariams, nes jiems nebereikia atskirai tartis su kiekviena užsienio KATA organizacija dėl jų turtinių autorių teisių administravimo. Prancūzijos įstatymų leidėjas pasilieka prie bendresnio pobūdžio teisės normos, tuo tarpu 2003 m. ATGTĮ redakcijoje, t.y. 69str. 1d., numatyta papildoma nuostata, kad „užsienio autorių teisių subjektų teisės Lietuvos Respublikos teritorijoje Lietuvos kolektyvinio administravimo asociacijos įgyvendina <...> užsienio autorių <...> tiesioginės narystės Lietuvos kolektyvinio administravimo asociacijose pagrindu“. Tuo tarpu Vokietijoje teisinį nacionalinės KATA organizacijos (GEMA) ir jos narių santykių reguliavimą pakoregavo EK *GEMA I* sprendimas³⁸, kuris reikšmingas ir visoms Europos Sąjungoje veikiančioms autorių draugijoms. Jame pažymėta, kad GEMA negali atsisakyti suteikti nuolatinio nario statusą, t.y. turinčio teisę dalyvauti organizacijos veikloje, jos valdyme, kitų valstybių narių autorių teisių turėtojams, net jei šie neturi nuolatinės gyvenamosios vietos ar buveinės Vokietijoje, ar GEM'os surinkto autorinio atlyginimo dydis atskiram autoriui nėra didesnis už nustatytą minimalią ribą. Tokiu būdu pažeidžiamos ne tik konkurencinės teisės normos, t.y. EB Sutarties 82 (c)str., bet ir bet kokios diskriminacijos dėl pilietybės draudimo principas, įtvirtintas EB Sutarties 12 str.³⁹Tai reiškia, kad autorių teisių turėtojai gali nevaržomai pavesti administruoti savo kūrinių katalogą bet kuriai KATA organizacijai, veikiančiai Europos Sąjungoje, kuri pasiūlo geriausias sąlygas, pavyzdžiui susijusias su mažomis KATA sąnaudomis. Jiems suteikiama laisvė pasirinkti tą KATA sistemą, kuri geriausiai atitinka jų interesus, atsižvelgiant į surenkamo bei paskirstomo autorinio atlyginimo dydį, nustatomas kūrinio naudojimo sąlygas ir kt. Tuo tarpu patys KATA subjektai, paprastai įgiję faktinę (Lietuvoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Jungtinėje Karalystėje) ar net kai kuriose šalyse teisinę (Italijoje, Belgijoje, Austrijoje) monopoliją, turėtų pradėti konkuruoti tarpusavyje. Vis dėlto, kaip rodo praktika, autorių teisių turėtojai, ypač patys autoriai, dažniau pasirenka tos valstybės KATA organizaciją, kurioje gyvena ir kuria. Lemiamą vaidmenį čia vaidina kultūrinės tradicijos, lingvistinės (kalbos barjeras), socialinės(svetima teisinė sistema, socialinis saugumas), finansinės aplinkybės.

Per paskutinį dešimtmetį Europos Komisijos pozicija dėl tradicinio KATA teisinio reguliavimo pakeitimo dar labiau sustiprėjo, tai akivaizdu 2005m. Rekomendacijoje. Šio neprivalomojo pobūdžio teisės akto (angl. - soft law) normos tiesiogiai numato itin plačias narystės pasirinkimo galimybes autorių teisių turėtojams atitinkamoje KATA organizacijoje Europos Bendrijos ribose, bet tai siejama tik su 1 punkte nurodyta „kūrinio naudojimo internete

³⁸ Décisions de la Commission du 2 juin 1971 GEMA I (JOCE 1971 L 134/15) relative à une procédure d'application de l'article 82 du traité CEE (IV/26.760 - GEMA).

³⁹ Collective Management of Copyright and Related Rights/ed. D.Gervais. – The Hague: Kluwer Law International, 2006. P. 5.

teise⁴⁰. Tokiu būdu EK išreiškia pritarimą KATA rinkos liberalizavimo šalininkams autorių teisių subjektų atžvilgiu.

Paprastai autorių teisių turėtojai dėl patiriamų pernelyg didelių individualių licencijų suteikimo išlaidų turtines teises perduoda kolektyviai administruoti. Tačiau KATA muzikos srityje susiklosto gana keista situacija, kadangi į daugumos Europos KATA organizacijų, įskaitant ir LATGA-A'os, narių sąrašą patenka ir muzikos leidėjai, nors pastarieji be didesnių kliūčių gali veikti savarankiškai, suteikinti neišimtinės licencijas kūrinių naudotojams, mokėti autoriams autorinį atlyginimą perduotų turtinių teisių pagrindu. Juolab, kad XXI a. muzikos leidėjai laikomi tik maža masinių informavimo priemonių dalimi. Kaip rodo bendrosios teisės šalyse (Jungtinėje Karalystėje, JAV) paplitusi praktika, vadinama „autorių teisių prievarta“ (angl.- copyright coercion), muzikos leidėjai dažnai net gi neatlieka tikrųjų savo funkcijų, nes įkuriama didžiųjų medijos organizacijų (pvz.: Universal, Warner, EMI, Sony) rinkti autorinį atlyginimą daugiausia už viešą kūrinių atlikimą ir transliavimą. Taigi leidybos sutartimi muzikos leidėjas siekia tapti ne tik kūrinių atgaminimo ir jo egzempliorių platinimo teisių, bet taip pat ir viešo atlikimo bei transliavimo teisių turėtoju⁴¹. Be šių pagrindinių autoriaus turtinių teisių KATA organizacijos gana greitai taptų neveiksminga priemone, nes negalėtų suteikti kūrinių naudotojams licencijų arba pasiūlytų tik siauros apimties kūrinių katalogą. Nors ATGTĮ 43str.⁴² nėra numatyta, kad leidybos sutartimi leidėjui perduodamos teisės viešai atlikti ir/ar transliuoti kūrinius, bet pagal LATGA-A'os narystės sutartį, sudaromą su leidėju, akivaizdu, kad jis gali tapti ir šių teisių, ir teisės padaryti kūrinius viešai prieinamus kompiuterio tinklais (internetu) perėmėju (Žr.2.Priedą). Tiesa, M.Kretschmer teigimu, kai kuriose civilinės teisės valstybėse (Vokietijoje, Prancūzijoje) išvengiama tokio centralizuoto paminėtų autoriaus teisių perdavimo. Narystės sutarčių nuostatos numato, kad autoriai perleidžia KATA organizacijai administruoti ir teises į *būsimus* kūrinius, tad faktiškai jiems nepaliekamos tos turtinės teisės, kurių perdavimo ir tuo pačiu administravimo siekia muzikos leidėjai. Tokiu būdu kūrėjai tarsi apsaugomi nuo neigiamos pastarųjų įtakos⁴³. Šiai nuomonei galima būtų prieštarauti, nes kalbėdami apie dispozityvų KATA minėjome, kad tokios narystės sutarčių nuostatos nėra suderinamos su konkurencijos teisės normomis. Tuo tarpu tose šalyse (pvz.: Lietuvoje, Belgijoje, Suomijoje), kuriose KATA subjektai veikia tik kaip atstovai, muzikos leidėjai, tapę KATA organizacijos nariais, be jokių apribojimų gali perimti tas teises iš autorių. Nors autorių teisių turėtojai

⁴⁰ Ji apima išimtinę atgaminimo teisę, susijusią su visais Direktyvoje 2001/29/EB nustatytais atgaminimais nematerialių kopijų forma, vykdomais muzikos kūrinių platinimo internete proceso metu; teisę viešai paskelbti muzikos kūrinių; išskirtinę teisę padaryti muzikos kūrinių viešai prieinamą.

⁴¹ Kretschmer M. The Failure of Property Rules in Collective Administration..., Nr. 24(3).

⁴² Leidybos sutartimi autorius ar kitas autorių teisių subjektas perduoda ar suteikia leidėjui už sutartyje nustatytą autorinį atlyginimą teisę atgaminti spausdinimo ar kitokiu būdu literatūros, mokslo ar meno kūrinių pagaminant pagrįstiems visuomenės poreikiams patenkinti pakankamą egzempliorių kiekį ir teisę juos platinti (ATGTĮ 43str.)

⁴³ Kretschmer M. The Failure of Property Rules in Collective Administration..., Nr. 24(3).

pasikeičia, bet atitinkamos autoriaus turtinės teisės ir toliau administruojamos kolektyviai. Vadinasi, KATA organizacijos, bent jau muzikos srityje, labiau linksta atstovauti muzikos leidėjų interesus nei pačių autorių ar kompozitorių.

Šioje vietoje vertėtų aptarti pačią narystės sutartį, tiksliau jos teisinę prigimtį. Būtina pabrėžti, kad narystės sutartis įgyja prasmę ir svarbą dispozityviai administruojant turtines autorių teises kolektyviniu būdu. Tik autoriams ar kitiems jų teisių turėtojams perdavus jiems priklausančias turtines teises kolektyviai administruoti, KATA organizacijos gali atlikti teisės aktuose numatytas funkcijas. Tapusios atstovais, jos surenka ir paskirsto autorinį atlyginimą, sudaro licencijas, o gina narių teises teismuose be atskiro įgaliojimo, t.y. įstatyminio atstovavimo pagrindu. Priešingu atveju nebūtų paties kolektyvinio administravimo objekto, o KATA organizacijų repertuaras būtų tuščias. Teisinėje literatūroje sutinkami keli požiūriai į narystės sutartį, atsižvelgiant į autoriaus turtinių teisių perdavimo pobūdį⁴⁴.

Teisiniai santykiai, susiklostantys tarp KATA subjektų ir autorių, jų teisių turėtojų, grindžiami *perleidimo* (pranc. – cession/apport) sutartimi. Pastaroji, mūsų nuomone, gali būti laikoma autorine sutartimi, nes, autoriams perleidus savo turtines teises į visus sukurtus kūrinius, KATA organizacija tampa autorių turtinių teisių perėmėja, todėl kūrėjai vėliau negali jų perduoti tretiesiems asmenims be KATA organizacijos sutikimo. Tai leidžia iš dalies labiau apsaugoti autorių interesus pavyzdžiui nuo leidėjų spaudimo. P.Y. Gautier teigia, kad tokio teisių perdavimo pranašumas yra tame, kad KATA organizacija bus vienintelis autorių turtinių teisių turėtojas sudarant licencines individualias ar kolektyvines sutartis su kūrinių naudotojais ir ginant pažeistas atitinkamas teises⁴⁵. Tokios sutartys sudaromos Belgijoje, Danijoje, Prancūzijoje, Ispanijoje, Jungtinėje Karalystėje.

Autorių teisių subjektai gali KATA organizacijai tiesiog suteikti teisę įgyvendinti jų turtines teises *pavedimo* (pranc. – mandat) sutartimi. Tokiu atveju KATA organizacija veiks kaip atstovas, o sutarties šalims bus būdingi fideciariniai, t.y. asmeninio pasitikėjimo, santykiai. Žinoma, šia sutartimi labiau ribojama KATA subjektų veikimo laisvė, priešingai nei perleidimo sutartimi, tačiau ji yra tinkamesnė tuomet, kai kolektyviai administruojamos autorių turtinės teisės į dramos kūrinius, taip pat neatšaukiamos turtinės teisės į atlyginimą. Šios sutartys sutinkamos Ispanijoje, Olandijoje, Suomijoje, Belgijoje, Danijoje.

Tuo tarpu Vokietijos ir Austrijos KATA organizacijos veikia pagal *sui generis* sutartis (pranc. – contrat d'habilitation)⁴⁶, sudaromas su autorių teisių subjektais dėl autoriaus turtinių teisių kolektyvinio administravimo. Šių šalių teisės aktuose, susijusiuose su KATA, iš viso nėra

⁴⁴ Étude sur la gestion collective des droits d'auteur dans l'Union Européenne...1998

⁴⁵ Gautier P. –Y. Propriété littéraire et artistique. – Paris: PUF, 2001. P. 678.

⁴⁶ La gestion collective des droits d'auteur et des droits voisins. 1997// http://www.senat.fr/lc/lc30/lc30_mono.html; Prisijungimo laikas : 2007-12-12.

numatyta narystės sutartis, ir ji nepatenka nei į vieną sutarčių kategoriją, egzistuojančią civilinėje teisėje, todėl teisės doktrinoje ir teismų praktikoje ji vadinama *sui generis* sutartimi.

Taigi sutarties dalykas gali būti suprantamas kaip autoriaus turtinių teisių perleidimas, kaip teisiniai veiksmai, kuriuos KATA organizacija išipareigoja atlikti autorių vardu, ar kaip *sui generis* autoriaus turtinių teisių perdavimas. Taip yra todėl, kad vieni nacionaliniai įstatymų leidėjai nurodo narystės sutartį kaip KATA pagrindą, bet detalai neapibrėžia jos sąvokos, kiti iš viso jos nenumato. Tad pakankamai sudėtinga atsakyti į klausimą, ar narystės sutartis turi atitikti reikalavimus, keliamus pavedimo sutarčiai pagal bendrąsias civilinės teisės normas, ar reikalavimus, keliamus specialios reglamentacijos objektui, t.y. autorinei sutarčiai. Bene vienintelės Ispanijos Intelektinės nuosavybės įstatyme aiškiai nurodoma, kad autorių turtinės teisės gali būti perduodamos kolektyvinio administravimo organizacijoms tiek jas perleidžiant, tiek įgaliojant atstovauti, pirmu atveju šios veiks savo vardu, antru atveju kito [t.y. autoriaus] vardu⁴⁷ (142str.).

ATGTĮ 65str. 2d. 14 punkte, 67 straipsnyje narystės sutartis vadinama „sutartimi dėl teisių kolektyvinio administravimo“, bet atskirai įstatymo leidėjas jos neapibrėžia. Pagal ATGTĮ 65 str. 1 dalį autorių teisių subjektai turi teisę *perduoti* savo turtines teises *kolektyviai administruoti* šiems tikslams specialiai įsteigtoms autorių teisių kolektyvinio administravimo asociacijoms. Tokia nuostata iš dalies yra klaidinanti, nes autoriaus turtinių teisių perdavimas paprastai siejamas su autorine sutartimi. Šiuo nagrinėjamu atveju pagal sutartį dėl teisių kolektyvinio administravimo autorius ar autorių teisių turėtojas KATA organizacijai turtinių teisių neperduoda, ji netampa autorių teisių perėmėju, šios sutarties dalykas yra teisiniai veiksmai, kuriuos organizacija, įgyvendindama autoriaus teises, išipareigoja atlikti autoriaus vardu ir autoriaus naudai⁴⁸. P. Y. Gautier teigimu, sutarties, kuria perduodamos kolektyviai administruoti autoriaus turtinės teisės (pranc. – *apport en gérance*), pagrindu KATA organizacija tampa instituciniu atstovu⁴⁹. Be to, ATGTĮ 65 str. 4 d. minima įgaliojimų sąvoka, o 67 str. nurodoma, kad „kolektyvinio administravimo asociacija [veikia] atstovaujamųjų autorių <...> vardu“. Taigi netiesiogiai nurodoma, kad narystės sutartis pagal teisinę prigimtį yra pavedimo sutartis. Vis dėlto, manytume, kad ją reikėtų laikyti specialia atstovavimo sutartimi, atsižvelgiant į autorių teisių specifiką. Be to, sudariusi tokią sutartį, KATA organizacija veda derybas ir suteikia neišimtinės licencijas atskirai nesitardama su kiekvienu autorių teisių subjektu.

Visgi reikalingas aiškesnis teisinis tiesioginės narystės reguliavimas, kadangi nuo to, kokio pobūdžio teisiniai santykiai susiklosto tarp KATA organizacijų ir autorių teisių subjektų

⁴⁷ Ispanijos Įstatymas dėl intelektualinės nuosavybės, 1996, 142str.// http://www.wipo.int/clea/docs_new/en/es/es054.en.html; Prisijungimo laikas: 2007-12-15.

⁴⁸ Usonienė J. Autoriaus teisės civilinėje apyvaroje: daktaro dis.: soc. mokslai: teisė (6F)/LTU - V., 2004. P. 59.

⁴⁹ Gautier P. –Y. Propriété littéraire et artistique. – Paris: PUF, 2001. P. 678.

priklauso pastarųjų galimybė savarankiškai sudaryti sutartis su trečiaisiais asmenimis dėl teisių perdavimo.

2.1.2. Netiesioginis užsienio autorių teisių turėtojų interesų atstovavimas

KATA prasidėjo nuo nacionalinių autorių draugijų steigimo, todėl viena iš esminių KATA ypatybių buvo jo teritorialumas, o tai kartu sąlygojo ir jo ribotą veikimą. Dėl šios priežasties kylančios neigiamos pasekmės, žinoma, labiausiai įtakojo autorių ir kitų autorių teisių subjektų turtinius interesus. Užsienio autorių literatūros kūriniai teikiami viešai panaudai bibliotekose, muzikos kūriniai viešai atliekami kavinėse, baruose, koncertuose, atgaminami garso įrašais, meno kūriniai atgaminami įvairiuose leidiniuose ir t.t., bet už juos užsienio autorių teisių subjektai negaudavo jokio atlyginimo. Tačiau nacionalinė KATA organizacija neturėjo teisinio pagrindo atstovauti šiems autorių teisių turėtojams: rinkti ir paskirstyti autorinius atlyginimus, ginti jų teises. Tad nuo pat XX a. pr. KATA organizacijų tarptautinis bendradarbiavimas sparčiai vystėsi ir galiausiai lėmė Tarptautinės autorių ir kompozitorių draugijų konfederacijos (toliau - CISAC) 1926 m., Tarptautinės organizacijos, jungiančios mechanines teises administruojančias organizacijas (BIEM) 1929 m. įkūrimą, tuo tarpu Tarptautinė reprografinio atgaminimo teisių federacija (IFRRO) aktyvios veiklos ėmėsi nuo 1988m.⁵⁰Tai pagrindinės tarptautiniu mastu funkcionuojančios organizacijos autorių teisių srityje, kurios stipriai įtakoja nacionalinių autorių draugijų veiklą. Kaip buvo paminėta 1.1. poskyryje KATA kurį laiką nepateko į įstatymų leidėjų akiratį, tačiau, siekiant tinkamai įgyvendinti užsienio autorių teisių turėtojų turtines teises, tarptautinės KATA organizacijos nuolat skatino abipusio atstovavimo susitarimus tarp savo narių. Nors CISAC įstatų 151 straipsnyje nurodyta, kad tokio pobūdžio susitarimai galimi tarp įvairių nacionalinių KATA organizacijų ir priklausymas CISAC nėra būtina išankstinė sąlyga. Tai yra dvišalis klausimas. Vadinas, abipusio atstovavimo susitarimai gali būti sudaromi remiantis bendrosiomis tarptautinės teisės normomis. Tačiau analizuojant CISAC įstatų 6 straipsnį, kuriame išdėstyti šios tarptautinės organizacijos tikslai, galima rasti netiesioginių nuorodų į abipusio atstovavimo susitarimus: pagarbos skatinimas ekonominiams, teisiniams ir moraliniams kūrėjų, leidėjų interesams (6str. d) ir e) dalys); palankių sąlygų sudarymas draugiškų santykių ir bendradarbiavimo vystymui tarp nacionalinių KATA organizacijų – narių (6str. m) dalis) ir kt. Be to, CISAC pateikė neprivalomas tipines abipusio atstovavimo sutartis kiekvienai administruojamų turtinių autorių teisių sričiai, kuriomis remiasi nacionalinės KATA organizacijos.

⁵⁰ Gestion collective du droit d'auteur et des droits voisins. – OMPI: Genève, 1990. P. 10, 22, 50, 42.

Toks netiesioginio užsienio autorių teisių atstovavimo sutartinis pagrindas (esminis tarptautinio KATA elementas) yra laikomas tinkamu ir pripažįstamas nacionalinių įstatymų leidėjų bei taikomas teismų praktikoje. Lietuvos ATGTĮ 69 straipsnio, skirto užsienio autorių teisių kolektyviniam administravimui, pirmoje dalyje teigiama, kad „užsienio autorių <...> teises Lietuvos Respublikos teritorijoje Lietuvos kolektyvinio administravimo asociacijos įgyvendina pagal pasirašytas dvišales ir daugiašales sutartis su atitinkamomis užsienio valstybių kolektyvinio administravimo asociacijomis“. Kaip teigia A.Vileita, toks atstovavimo būdas Lietuvoje galimas tik tarp Berno konvencijos narių, nes ATGTĮ 3str. 3 dalis nustato, kad šio įstatymo nuostatos taikomos autoriams <.....>, kurių teisės Lietuvos Respublikoje ginamos pagal Lietuvos Respublikos ratifikuotas tarptautines sutartis bei kitus teisės aktus, privalomus Lietuvos Respublikai pagal jos tarptautinius įsipareigojimus⁵¹. Vadinasi pagal Lietuvos teisės aktų nuostatas, jei valstybė nėra prisijungusi prie Berno konvencijos (išstoja iš Berno sąjungos?) ar kitų tarptautinių teisės aktų, abipusio atstovavimo susitarimai tarp atitinkamų šalių KATA organizacijų negalioja. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad dauguma pasaulio valstybių yra Berno sąjungos narės, sunkumų dėl abipusio atstovavimo susitarimų sudarymo neiškyla. Berno konvencijoje (5str. 1d.) įtvirtintu *nacionalinio režimo* principu nustatyta užsienio šalių autorių teisių kolektyvinio administravimo tvarka Lietuvoje.

Kaip pažymi ETT abipusio atstovavimo susitarimai *per se* nėra apribojantys, jei jais nesuteikiamos kokios nors išimtinės teisės nacionalinėms KATA organizacijoms, nes tai gali prieštarauti sąžiningai konkurencijai (EB Sutarties 81str.). Jų tikslas yra dvigubas: bet kurioje valstybėje narėje saugoti ir leisti naudoti kūrinius, priklausančius kitų valstybių narių autorių teisių turėtojams, tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir savo šalies atsižvelgiant į nacionalinio režimo principą ir sudaryti galimybę kiekvienam KATA subjektui remtis kitų KATA subjektų organizacine sistema bei patiems prisidėti prie kūrinių naudojimo priežiūros.⁵² Vis dėlto tokių susitarimų pagrindu atsiranda tam tikrų teritorinių ribojimų.

Šios kliūtys neigiamai veikia ne tik pačių nacionalinių KATA organizacijų narių, bet ir kūrinių (labiausiai muzikos, audiovizualinių kūrinių) naudotojų interesus, ypač veikiančių tarptautiniu mastu, pavyzdžiui internetinių muzikos paslaugų teikėjų, transliuojančių organizacijų, kabelinės retransliacijos operatorių. Dabar tarptautinį KATA reglamentuojančios teisės normos numato, kad komerciniai naudotojai turi gauti licencijas iš kiekvienos atitinkamos KATA organizacijos, veikiančios toje Europos Sąjungos (toliau – ES) teritorijoje, kurioje kūrinys yra pasiekiamas. Be to, jos neleidžia funkcionuoti vieningai vidaus rinkai EB, ją fragmentuoja.

⁵¹ Vileita A. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo komentaras. – Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2000. P. 160.

⁵² Affaire 395/87 Ministère public c. Tournier, (1989) REC 2521

2.2. „Vieno langelio“ principo taikymas

2.2.1. Tradicinis požiūris

„Vieno langelio“ principo turinį galima paaiškinti įvairiais aspektais. Jo taikymas labiausiai naudingas kūrinių naudotojams, kadangi nacionalinės KATA organizacijos repertuaras paprastai yra tik atitinkamos šalies repertuaras, kuris pats savaime nėra pakankamas pagrindas suteikti licencijas, norint teisėtai naudotis ginamu kūriniu (pvz. muzikos) pasauliniu mastu⁵³. „Pasaulinį kūrinių katalogą“ nacionalinė KATA įgyja tik įvykdžiusi įstatymo leidėjo reikalavimus (ATGTĮ 69str. 1d.). Tačiau ir „pasaulinis repertuaras“ neapima absoliučiai visų kūrinių, kadangi KATA sistema yra alternatyva individualiam turtinių autorių teisių administravimui, išskyrus privalomą KATA. Vis dėlto efektyvesnį „vieno langelio“ principo veikimą užtikrina 1.3. poskyrio antroje dalyje minėtas *išplėstinis* KATA. Kai KATA organizacija atstovauja ypač didelį skaičių autorių teisių turėtojų atitinkamoje srityje, gali būti suteikiamos įstatymo numatytos išplėstinės neišimtinės licencijos. Pastarosios naudotojams suteikia teisę naudoti visus kūrinius nurodytu sutartyje būdu, net ir tada, kai autorių teisių subjektai nepasirinko kolektyvinio administravimo, bet jei ir neatsisakė.

Be to, svarbu pažymėti, kad ir pasaulinis kūrinių katalogas veikia tik atskiros valstybės teritorijos ribose. Ši problema buvo sprendžiama ir ETT *Tournier, Lucazeau* byloje⁵⁴, kurioje kūrinių naudotojai - diskotekų savininkai - mėgino gauti licenciją viešam muzikos kūrinių atlikimui Prancūzijoje tiesiogiai ne iš nacionalinės KATA organizacijos (SACEM), o iš atitinkamų užsienio KATA organizacijų, tačiau nesėkmingai. Pastarosios grindė savo atsisakymą tuo, kad joms priklausančių repertuarų administravimas Prancūzijoje yra patikėtas SACEM abipusio atstovavimo sutarčių pagrindu, nes priešingu atveju tiesioginės KATA sistemos įvedimas, pareikalautų per daug didelių kolektyvinio administravimo sąnaudų. Galima sakyti ETT iš dalies pritarė šiems argumentams, nes nurodė, kad atsisakymas gali būti pateisinamas dėl „efektyvių“ priežasčių: pavyzdžiui tiesioginis naudojimasis repertuarais už valstybės, kurioje veikia nacionalinė KATA organizacija, ribų įpareigotų kitų valstybių narių KATA subjektus sukurti savo autorių teisių įgyvendinimo ir kūrinių naudojimo priežiūros sistemas kiekvienoje šalyje. Pavyzdžiui ta pati SACEM kartais suteikia licencijas ir Šveicarijoje, Belgijoje, Jungtinėje Karalystėje. Bet jei toks atsisakymas tiesiogiai kyla iš susitarimų ar suderintų veiksmų tarp nacionalinių KATA organizacijų valstybėse narėse, tai galėtų prieštarauti EB S 81str.

⁵³ Gestion collective du droit d'auteur et des droits voisins. – OMPI: Genève, 1990. P. 15.

⁵⁴ Affaires 395/87 Ministère public c. Tournier, (1989) REC 2521; 110, 241 et 242/88 Lucazeau c. SACEM, (1989) REC 2811

„Vieno langelio“ principo veikimo efektyvumas mažesnis taikant jau minėtą individualizuotą KATA, tačiau kartais kūrinių naudotojams naudingiau pasirinkti atskirus kūrinius iš repertuaro nei gauti licenciją visam katalogui, ypač jei bus naudojama tik tam tikra jo dalis. Tuo tarpu visiško KATA atveju priešingai kūrinių repertuarui būdingas nedalumas. Todėl aukščiau analizuotoje *Tournier* byloje ETT nurodė, kad nacionalinė KATA organizacija gali atsisakyti suteikti dalinę, o ne bendrą licenciją viešai naudoti tik angliškus - amerikietiškus muzikos kūrinius, jei neįmanoma visiškai apsaugoti autorių teisių turėtojų interesų nepadidinus kolektyvinio administravimo, įskaitant ir kūrinių naudojimo priežiūrą, išlaidų⁵⁵.

2.2.2. Daugiateritorialumo link

Galimybė gauti vieną licenciją, galiojančią keliose valstybėse, reiškia „vieno langelio“ principo veikimo išplėtimą į didesnę teritoriją ir konkurenciją tarp KATA subjektų. Pirmoji KATA administruojamų teisių kategorija, kuriai pradėtos taikyti taip vadinamosios „centrinės europinės“⁵⁶ licencijos, yra „mechaninės“ teisės. t.y. kūrinių atgaminimas garso ar audiovizualiniais įrašais. Tokio pobūdžio sutarčių atsiradimas siejamas su teisių išsėmimo doktrina kūrinio išleidimo į apyvertą atveju. Vadinasi, kūrinio naudotojui užtenka gauti „mechaninę“ licenciją tik iš vienos KATA organizacijos, veikiančios bet kurioje valstybėje narėje, ir ji teisėtai galios visos Europos Sąjungos mastu. Todėl KATA subjektas negali reikalauti sumokėti autorinį atlyginimą ar jo skirtumą už pagamintus garso įrašus, jei kūrinio naudotojas tam licenciją įsigijo kitoje valstybėje narėje. Daugiateritorinių (europinių) licencijų, susijusių su „mechaninio“ atgaminimo teisėmis, teikimas taip pat tiesiogiai numatytas rėminėje sutartyje tarp BIEM (Tarptautinė organizacija, jungianti mechanines teises administruojančias KATA subjektus) ir IFPI (Tarptautinė fonogramų gamintojų organizacija)⁵⁷, kuria turi remtis nacionalinės KATA organizacijos šioje srityje.

L. Guibault ir S. van Gompel taip pat pabrėžia daugiateritorinių (veikiančių bent jau visoje Europos Sąjungos teritorijoje) licencijų būtinybę, tačiau dėl kitų priežasčių. Tai įtakoja spartus skaitmeninių technologijų (Interneto, mobiliųjų telefonų) vystymasis ir su jomis susijusių paslaugų teikimo išplitimas muzikos srityje⁵⁸. Tiesa, internetinė prekių ir paslaugų, susijusių su autorių teisių objektais, rinka Europoje yra mažiau išvystyta nei JAV. Tačiau, kalbant apie mobiliųjų telefonų rinką, mobilios paslaugos tapo Europoje itin svarbiu autorių teisių turėtojų

⁵⁵ Affaire 395/87 Ministère public c. Tournier, (1989) REC 2521

⁵⁶ Kretschmer M. The Failure of Property Rules in Collective Administration ... Nr. 24(3).

⁵⁷ 2004m. balandžio 16d. ES Komisijos Komunikatas dėl autorių teisių ir gretutinių teisių administravimo harmonizavimo bendrojoje rinkoje// COM(2004)261.P. 9.

⁵⁸ Collective Management of Copyright and Related Rights... 2006. P. 2.

pajamų šaltiniu, ypač telefonų melodijos⁵⁹. Tapo įprasta parsisiųsti mėgstamo atlikėjo dainą ir jos klausytis kiekvieną kartą suskambant telefonui. Tačiau tam, kad ši ar panašios paslaugos pasiektų galutinius vartotojus, komercinis naudotojas turi gauti kiekvienai turtinei teisei neišimtinę licenciją, reikalingą teisėtam kūrinio naudojimui internete. Šioje vietoje iškyla nemaža problema, juk internetas beribis, norint teisėtai teikti minėtas paslaugas, gali tecti apłankyti daugybę nacionalinių KATA organizacijų. Visiškai realu, kad pavyzdžiui transliuojanti organizacija galėtų kreiptis į atitinkamą KATA subjektą ir prašyti suteikti neišimtinę licenciją, galiojančią ne vienoje, bet keliose valstybėse. Tad tampa akivaizdu, kad tradicinis teritorinio pobūdžio KATA, vykdomas per nacionalinius KATA organizacija, stabdo pažangios rinkos, susijusios su naujų skaitmeninių paslaugų teikimu, vystymąsi. Juolab, kad pagrindinis argumentas, kuriuo remdamiesi KATA subjektai anksčiau atsisakydavo suteikti daugiateritorinę neišimtinę licenciją skaitmeninėje erdvėje praranda savo svarbą. KATA, įskaitant ir kūrinio naudojimo priežiūrą, galimas ir per atstumą tiesiogiai internetu, nesiimant fizinio pobūdžio priežiūros priemonių, reikalaujančių pernelyg didelių išlaidų. Nesant tinkamų sutartinių būdų, galinčių leisti efektyvesnį kolektyvinį kai kurių autoriaus turtinių teisių įgyvendinimą, ypač kalbant apie teisę padaryti kūrinius viešai prieinamus kompiuterių tinklais (internete), autorių teisių turėtojai vis dažniau rinksis individualiai taikomas technines autoriaus teisių apsaugos priemones, t.y. skaitmeninių teisių valdymą. Tai reiškia, kad KATA organizacijos administruojamas kūrinio repertuaras bus kur kas siauresnis, o naudotojai galės naudoti kur kas mažiau kūrinių.

Naujas požiūris į „vieno langelio“ principo taikymą turėtų pašalinti teritorinius apribojimus, kuriuos sukuria ne tik pati autorių teisės prigimtis, bet ir tarp nacionalinių KATA organizacijų sudaromi abipusio atstovavimo susitarimai. Tam pritarė ir EK *Simulcasting* sprendime⁶⁰. Nors jis susijęs su gretutinių teisių objektų (fonogramų) naudojimu, tačiau atskleidžia bendras tendencijas dėl kolektyvinio tiek autorių, tiek gretutinių teisių administravimo Europos Sąjungoje. EK pripažino, kad nacionalinės kolektyvinio gretutinių teisių administravimo organizacijos, teikdamos daugiateritorines licencijas transliuojančioms organizacijoms dėl fonogramų transliavimo internete, užtikrina realų atitinkamų (gretutinių) teisių įgyvendinimą. Tiesa, būtina pabrėžti, kad šios licencijos teikiamos remiantis abipusio atstovavimo susitarimų pagrindu tarp minėtų nacionalinių kolektyvinio administravimo subjektų⁶¹. Taigi teritoriniai apribojimai, kurie būdingi tradiciniam KATA, gali būti pašalinti,

⁵⁹ Étude „La gestion collective des droits en Europe – La quête de l’efficacité“ ...2006.

⁶⁰ Décision de la Commission du 8 octobre 2002 relative à une procédure d’application de l’article 81 du traité CE et de l’article 53 de l’accord EEE (2003/300/CE) (Affaire COMP/C2/38.014 – IFPI „Simulcast“ JOCE 2003 L107/58)[C(2002)3639], 38, 47, 49, 58 punktai.

⁶¹ Kalbama tik apie nacionalines kolektyvinio gretutinių teisių administravimo organizacijas, IFPI nares, teikiančias daugiateritorines(europines) licencijas dėl gretutinių teisių objektų transliavimo internete (angl. simulcasting/webcasting).

norint suteikti daugiateritorines (tarptautines, ar bent jau europines) licencijas. Nors šios rūšies licencijos nėra labai paplitusios tarp gretutinių teisių objektų naudotojų, kadangi kolektyvinio administravimo organizacijų, atstovaujančių fonogramų gamintojus ir atlikėjus, yra mažiau nei 1%⁶². Vadinasi, dauguma fonogramų gamintojų veikia individualiai, o tai reiškia, kad paminėtų organizacijų repertuarai apima tik nedidelę dalį gretutinių teisių objektų, kartu sumažėja ir daugiateritorinių licencijų poreikis. Todėl sunku pasakyti, ar tai yra tikrai veiksmingas ir efektyvus būdas, sprendžiant kolektyvinio gretutinių teisių įgyvendinimo problemas.

Vis dėlto panašią poziciją EK įtvirtino 2005m. Rekomendacijoje dėl tarptautinio KATA, nes šioje srityje autorių draugijoms priklauso dauguma autorių teisių turėtojų, nors, kaip jau buvo minėta anksčiau, šis teisės aktas skirtas tik internetu teikiamoms muzikos paslaugoms. Komerciniams naudotojams suteikiama galimybė gauti licenciją iš vienos ES valstybėje narėje veikiančios KATA organizacijos nepriklausomai nuo to, kurioje teritorijoje yra šių naudotojų buveinė ir kurioje šalyje bus naudojami kūriniai. Tačiau tokia KATA sistema yra labiau palankesnė didiesiems kūrinių naudotojams, bet visiškai neaktuali smulkiesiems verslo subjektams, veikiantiems nacionalinėje rinkoje ir nesuinteresuotiems mokėti didesnės licencijos kainos. Be to, būtina pabrėžti, kad europinė licencija nereiškia, kad teisėtas kūrinių naudojimas apims visų ES nacionalinių KATA organizacijų repertuarus. Tik nuo autorių teisių turėtojų pasirinkimo, kuriai KATA organizacijai pavesti „kūrinio naudojimo internete“ teisės įgyvendinimą, priklauso naudojamo repertuaro apimtis. Kuo dažniau pastarieji pasirinks vieną ar kitą KATA organizaciją, tuo platesnis bus kūrinių katalogas.

Tiesa, iš pradžių Europos Komisija buvo pasiūliusi tris galimus variantus⁶³, kaip galėtų būti pasiegtas, sprendžiant tradicinio „vieno langelio“ principo taikymo problemas. Pirmas, (i) visiškai susilaikyti nuo bet KATA reguliavimo ES lygiu šiuo aspektu. Visgi tai, kad europinių licencijų teikimo reguliavimas nebuvo paliktas vidaus rinkos „priežiūrai“, t.y. vien tik pamatinėms intelektinės nuosavybės teisėms, patvirtina jų svarbą siekiant tinkamai ir efektyviai įgyvendinant autorių turtines teises. Antras, (ii) pagerinti bendradarbiavimą tarp nacionalinių KATA organizacijų, pašalinant teritorinius apribojimus ir diskriminacinio pobūdžio nuostatas iš abipusio atstovavimo susitarimų (ypač dėl netiesioginio pasidalinimo kūrinių naudotojais). Šis variantas iš esmės nepakeistų dabartinės KATA sistemos, tačiau komerciniais tikslais veikiantys kūrinių naudotojai turėtų galimybę gauti vieną europinę licenciją. Tuo pačiu netiesiogiai atstovaujamiems užsienio autorių teisių turėtojams būtų sudarytos palankesnės netiesioginės narystės sąlygos renkant bei paskirstant autorinį atlyginimą, jį perduodant atitinkamai KATA

⁶² Étude „La gestion collective des droits en Europe – La quête de l’efficacité“ ... 2006. P. 51.

⁶³ Commission of the European Communities, „Commission Staff Working Document – Study on a Community Initiative on the Cross – Border Collective Management of Copyright“. 2005// http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/management/study-collectivemgmt_en.pdf;Prisijungimo laikas: 2007-12-15.

organizacijai. Nors papildomų galimybių pasirinkti tik vieną KATA subjektą, kuris veiktų autorių teisių turėtojų vardu visoje ES teritorijoje nenumatoma. Visiškai priešingas yra trečias pasiūlymas(iii), kuris ir buvo pasirinktas bei įtvirtintas Rekomendacijoje, kadangi ateityje tai galėtų tapti itin efektyviu tarptautinio KATA modeliu⁶⁴.

Šiame kontekste būtina paminėti pačių KATA organizacijų iniciatyvas. Santiago sutartimi (nebegalioja nuo 2004 m. gruodžio 31d.) jos numatė „vieno langelio“ principo taikymą viešam muzikos kūrinių atlikimui internete pasauliniu mastu. Tačiau EK pasipriešino tokiam pasiūlymui, kadangi viena iš šio teisės akto nuostatų įpareigojo komercinius kūrinių naudotojus kreiptis dėl daugiateritorinės licencijos į tos šalies KATA organizaciją, kurioje įsikūręs internetinių paslaugų teikėjas. Tokiu būdu tik tam tikriems subjektams, t.y. KATA organizacijoms, būtų suteiktos išimtinės teisės veikti⁶⁵ šioje srityje, o patys kūrinių naudotojai ar autorių teisių turėtojai neturėtų jokio pasirinkimo. Kadangi Santiago sutartis nebuvo atnaujinta ar pakeista, tai šiuo metu daugiau nėra jokio kito tarptautinio teisinio mechanizmo, leidžiančio teikti daugiateritorines neišimtinės licencijas, susijusias su autorių turtinėmis teisėmis.

Grįžtant prie EK Rekomendacijos, galima pažymėti, kad EB įstatymų leidėjas nepriėmė privalomojo pobūdžio teisės akto ir paliko didesnę pasirinkimo laisvę KATA organizacijoms pačioms nuspręsti, ar pradėti teikti europines licencijas. Imperatyvios teisės normos reikštų įpareigojimą autorių teisių turėtojus atstovaujančioms KATA organizacijoms suteikti europines licencijas, o tai galėtų itin apriboti išimtinės autoriaus turtinės teisės bei suvaržyti KATA organizacijų veikimą. Nors Rekomendacija atsirado tik prieš porą metų, bet praktikoje jau galima pastebėti pirmuosius mėginimus teikti europines licencijas, vieną iš jų ir aptarsime. 2006 m. dvi svarbiausios KATA organizacijos muzikos srityje, MCPS/PRS (Jungtinėje Karalystėje) ir GEMA (Vokietijoje) įkūrė naują KATA organizaciją (CELAS⁶⁶), kuri pirmoji kaip tik ir suteiks europines licencijas naudojant kūrinius mobiliųjų telefonų pagalba ar internete. Tačiau ši organizacija atstovaus tik vieno iš žinomiausių muzikos leidėjų pasaulyje, t.y. EMI Music Publishing, interesus Europoje, tad jos repertuaras apims vien tik angliškus kūrinius.

Tokia praktika atskleidžia keletą Rekomendacijos siūlomos daugiateritorinės KATA sistemos trūkumų. Labiausiai tai susiję su administruojamu kūrinių katalogu. Neįmanoma būtų paneigti, kad bent jau populiariosios muzikos srityje dažniausiai yra klausomasi ar parsisiunčiama angliškų kūrinių. Vadinas, pirmiausiai europinės licencijos bus naudingos autorių teisių turėtojams, kuriems kaip tik ir priklauso turtinės teisės į šiuos kūrinius. O kūrinių naudotojams, veikiantiems visoje Europos Sąjungoje ar tarptautiniu mastu ir suinteresuotiems gauti europinę licenciją, gali visiškai užtekti vien tik angliško repertuaro. Tokiu atveju vietinis

⁶⁴ Commission of the European Communities, „Commission Staff Working Document ...2005.

⁶⁵ Étude „La gestion collective des droits en Europe – La quête de l’efficacité“ ...2006. P. 52.

⁶⁶ <http://www.celas.eu/Default.aspx>

repertuaras, t.y. bet kurios KATA organizacijos administruojamas kūrinių katalogas, kai neišimtinės licencijos galioja tik vienos valstybės teritorijoje, bus mažiau naudojamas. O tai neigiamai gali paveikti tų šalių autorių teisių turėtojų, tame tarpe ir pačių autorių, turtinius interesus, kuriose didžiąją dalį muzikos rinkos sudaro anglišku kūrinių repertuaro naudojimas, ypač prisidedantis prie paramos vietiniam repertuarui. Be to, išplėtus „vieno langelio“ principo taikymą Europos Sąjungos mastu atsiranda teisinis netikrumas smulkiesiems kūrinių naudotojams, nes tampa sudėtinga suprasti, kas ir ką administruoja, kokia KATA organizacija atstovauja vienus autorių teisių turėtojus, kokia - kitus, kokia neišimtinės licencijos apimtis. Kadangi konkreti KATA organizacija nebeturės pasaulinio kūrinių repertuaro jos veiklos teritorijoje, tai nacionaliniai kūrinių naudotojai norėdami naudoti ne tik tarkim lietuviškus kūrinius, bet pavyzdžiui ir angliškus kūrinius turės gauti kelias neišimtinės licencijas iš skirtingų subjektų. Taigi akivaizdu, kad naujos daugiateritorinės KATA sistemos įgyvendinimas sukels nemažai neaiškumų. Tiesa, reikėtų priminti, kad europinių licencijų teikimas pasiūlytas tik kolektyviniam „kūrinio naudojimo internete“ teisės administravimui, t.y. apims tik internetinį („on – line“) kūrinių repertuarą, tad paprastas („off – line“) kūrinių repertuaras ir toliau kol kas bus administruojamas remiantis. Ar tai nereikš didesnės vidaus rinkos fragmentacijos nei yra iki šiol?

Taigi KATA sistemos teritorinis pobūdis vis labiau nyksta. KATA pasidalina į KATA, susijusį su kūrinių naudojimu internete („on – line“), kuriam nebetinka kai kurie tradicinio („off – line“) KATA principai. Daugiausia tai susiję su galimybe teikti daugiateritorines licencijas. Nacionalinių KATA organizacijų veiklos ribos išsiplečia už valstybės sienų.

2.3. Kolektyvinio autorių teisių administravimo dviejų ramsčių schema

KATA pasižymi keliais specifiniais požymiais, visiškai nebūdingais komercinei ar visuomeninei juridinių asmenų veiklai. Šie požymiai išskiriami ATGTĮ 67 str. kaip vienos iš pagrindinių kolektyvinio administravimo asociacijų funkcijų: autorinio atlyginimo rinkimas už kūrinių panaudojimą pagal suteiktas neišimtinės licencijas (2.3.1.) ir paskirstymas bei mokėjimas surinkto autorinio atlyginimo atstovaujamiems autorių teisių subjektams, [atskaičius KATA sąnaudas] (2.3.2.). Išskirtina taip pat ir KATA organizacijų veikla, susijusi su kultūriniais bei socialiniais narių poreikiais (2.3.3.). Kaip teigia M. Ficsor, KATA būdinga dar ir tai, kad daugelis administravimo elementų yra „kolektyvizuoti“, t.y. subendrinti, nes už atskirus kūrinių panaudojimo būdus nustatomi tie patys tarifai, tos pačios neišimtinių licencijų suteikimo sąlygos, tos pačios autorinio atlyginimo paskirstymo taisyklės⁶⁷.

⁶⁷ M. Ficsor. La gestion collective du droit d'auteur et des droits voisins à la croisée des chemins : doit-elle rester volontaire, peut-elle être "étendue" ou rendue obligatoire ?// e - Bulletin du droit d'auteur. Octobre 2003.

Taigi KATA organizacijos dar vadinamos „autorinio atlyginimo surinkimo ir paskirstymo“ organizacijomis (angl. - *collecting societies*, pranc. - *sociétés de perception et de répartition des droits*). Būtent dėl pirmųjų dviejų funkcijų KATA laikomas vienu iš „būdų kaip paversti teisės pinigais“⁶⁸, o tai nesunkiai gali asocijuotis ir su komercinės naudos gavimu. Visgi nuo pat pradžių KATA sistemos sukūrimas tiesiogiai nebuvo siejamas su bendru nuosavybės naudojimu ir pelno gavimu, KATA organizacijų veiklos pagrindas yra „mutualistinė“ juridinio asmens koncepcija⁶⁹. Pagrindinis tokio subjekto bruožas *visuomeniškumas*, t.y. bendrų narių poreikių ir tikslų tenkinimas, bet ne siekimas komercinės naudos. O autorių teisių turėtojai kaip tik ir jungėsi į draugijas, nes tik tokiu būdu galėjo užsitikrinti didesnę kiekvieno iš jų turtinių interesų apsaugą. Todėl dauguma nacionalinių įstatymų leidėjų numato, kad KATA organizacijos yra ne pelno subjektai, kurie negali komercinės naudos tikslais užsiimti leidybine ar kitokia gamybine veikla, organizuoti mokamus kultūrinius renginius. Tokia nuostata įtvirtinta Austrijos, Ispanijos, Italijos, Portugalijos, Slovėnijos, Vengrijos teisės aktuose. Gi Vokietijos, Belgijos, Danijos, Suomijos, Olandijos, Jungtinės Karalystės įstatymų leidėjai, priešingai, atsisako tokio ribojimo.

Lietuvos ATGTĮ 66str. 1dalyje teigiama, kad „...asociacija yra ne pelno organizacija“, o 3 dalyje papildomai numatytas imperatyvas „...asociacijos neturi teisės verstis komercine veikla“. Iš esmės, šios teisės normos atkartoja viena kita. Prancūzijos intelektualinės nuosavybės kodekso L. 321-1 straipsnyje tiesiogiai nėra nurodytas panašus reikalavimas, bet tai galima išvesti iš šioje teisės normoje numatytos KATA organizacijų teisinio statuso, kurios veikia [„... kaip civilinės organizacijos“]. Kadangi Prancūzijos privatinei teisei būdingas dualumas, t.y. komercinė teisė atskirta nuo civilinės, vadinasi šiuo atveju galima kalbėti taip pat apie KATA organizaciją kaip ne pelno subjektą. Tokiu būdu siekiama apsaugoti KATA organizaciją nuo nepageidaujamų investuotojų, kurie lengvai gali pasinaudoti autorių turtinių teisių suteikiama nauda⁷⁰. Tačiau tai nereiškia, kad paties KATA negalima laikyti *ekonomine veikla*. Neišimtinių licencijų suteikimas už kūrinių naudojimą neišsivaizduojamas be autorinio atlyginimo, o kai kurių išimtinių turtinių teisių apribojimų atveju kompensacijos sumokėjimo autorių teisių turėtojams.

⁶⁸ H. Cohen Jehoram. The Future of Copyright Collecting Societies// European Intellectual Property Review. 2001, 23(3).

⁶⁹ Gautier P. –Y. Propriété littéraire et artistique. – Paris: PUF, 2001. P. 674.

⁷⁰ Étude sur la gestion collective des droits d'auteur dans l'Union Européenne. Rapport Deloitte & Touche. 1998// http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/studies/etd1998b53000e79_fr.pdf; Prisijungimo laikas: 2007-11-24.

2.3.1. I ramstis - Autorinio atlyginimo rinkimas

Igyvendinant turtines autoriaus teises kolektyviniu būdu, autorinio atlyginimo, kaip vienos iš esminių neišimtinės licencijos, t.y. sutarties kainos,⁷¹ o taip pat tam tikro atlygio (kompensacijos) surinkimas atlygintinų autoriaus teisių apribojimų atveju dažnai tampa konfliktų tarp KATA organizacijų ir kūrinių naudotojų priežastimi. Pirmiausiai reikėtų pažymėti, kad skiriamasis šių dviejų situacijų požymis yra KATA subjektų veikimo laisvė, kadangi antruoju atveju KATA organizacijos tik renka fiksuoto dydžio atlyginimus įstatyminių licencijų pagrindu. Tuo tarpu pirmu atveju tarp KATA subjektų ir kūrinių naudotojų susiklosto grynai sutartiniai teisiniai santykiai, kuriems būdinga, kaip minėjome šio darbo pirmoje dalyje, vienas iš tradicinio KATA požymių, t.y. derybų vedimas, kurių metu nustatomos kūrinių naudojimo sąlygos. Tad ATGTĮ 68 str. 2 dalyje kaip tik ir pabrėžiama, kad „atlyginimo, mokamo pagal autorinę licencinę sutartį už suteiktą teisę naudoti kūrinį <...>, dydis nustatomas kolektyvinio administravimo asociacijų ir naudotojų susitarimu“. Nors praktikoje neretai autorinės licencinės sutartys sudaromos tiesiog prisijungimo būdu⁷², ir tai gali įtakoti nesąžiningų sutarties sąlygų nustatymą kūrinių naudotojų atžvilgiu.

Teisės doktrinoje nurodoma, kad konfliktai šioje srityje galimi trim atvejais. Pirma, (i) KATA subjektams atsisakant be *pagrįstos* priežasties suteikti neišimtinę licenciją. Antra, (ii) *nepagrįstai* diskriminuojant tos pačios kategorijos kūrinių naudotojus. Trečia, (iii) numatant *nepagrįstus* tarifus bei kitas naudojimo sąlygas⁷³. Visose šiose situacijose pagrindinis vertinimo kriterijus yra „nepagrįstumas“. Tiesa, (i) ir (ii) atvejais pakankamai nesudėtinga nustatyti, ar KATA organizacija nepiktinaudžiauja užimama padėtimi. Visgi kai kurie nacionaliniai įstatymų leidėjai (Austrijoje, Čekijoje, Vokietijoje, Graikijoje, Ispanijoje, Lenkijoje) siekdami išvengti net ir tokių situacijų, o tuo pačiu apsaugoti ir kūrinių naudotojų interesus, tiesiogiai numato KATA subjektams pareigą sudaryti sutartį. KATA organizacijos privalo suteikti kūrinių naudotojams galimybę naudotis jų repertuaru neišimtinių licencijų pagrindu, jei pastarieji sutinka su pagrįstai nustatytomis sąlygomis. Šią imperatyvią teisės normą taip pat gali papildyti ir speciali nediskriminavimo sąlyga tam, kad kūrinių naudotojai būtų vienodai vertinami (Vengrijoje, Latvijoje). Iš tikrųjų, manytume, kad KATA subjektai visgi labiau yra suinteresuoti suteikti neišimtinės licencijas nei atsisakyti tai padaryti be rimtų argumentų, nes nuo to gali nukentėti ir autorių teisių turėtojų turtiniai interesai. Kadangi kuo daugiau bus naudojami kūriniai vienu ar kitu būdu, tuo pastarieji gaus daugiau pajamų. Nei Prancūzijos Intelektinės nuosavybės kodekse, nei ATGTĮ (67straipsnyje nurodoma, kad kolektyvinio administravimo asociacija „suteikia

⁷¹ Usonienė J. Autoriaus teisės civilinėje apyvartoje: daktaro dis.: soc. mokslai: teisė (6F)/LTU - V., 2004. P. 89-91.

⁷² Ten pat. P. 63.

⁷³ Gestion collective du droit d'auteur et des droits voisins. – OMPI: Genève, 1990. P. 80.

naudotojams neišimtinės licencijas“) tiesiogiai įtvirtinto panašaus pobūdžio įpareigojimo nerasime, tačiau vienareikšmiškai teigti, kad KATA organizacijos neturi tokios pareigos irgi būtų sunku.

Problemiškiausias yra (iii) atvejis, nustatant, koks turėtų būti autorinio atlyginimo dydis ir kitos sąlygos normaliai ir pagrįstai įgyvendinant išimtinės autorių turtines teises. ETT pastebi, kad sprendžiant autorinio atlygio dydžių pagrįstumo klausimą, būtina nustatyti, ar atitinkamos KATA organizacijos tarifai yra *žymiai* didesni nei kitose KATA organizacijose, ir ar nėra jokių objektyvių ir svarbių faktorių, pateisinančių tokius skirtumus⁷⁴. Kaip nurodo EK *Simulcasting* sprendime⁷⁵, nors skirtingi autorių atlyginimų dydžiai Europos Sąjungos valstybėse fragmentuoja vidaus rinką, tačiau ji pripažįsta, kad nustatant daugiateritorinių licencijų, suteikiamų už kūrinių transliavimą internete, tarifus būtina vadovautis priimančios valstybės principu (pranc. - principe du pays de destination) ir atsižvelgti į kiekvienos atitinkamos nacionalinės KATA organizacijos renkamus autorinius atlyginimus.

Vertėtų pažymėti, kad autorinis atlyginimas gali būti išreikštas keliomis formomis. Jei kūrinių naudojimas siejamas su pagrindine naudotojo veikla (pvz.: įvairių renginių organizavimas: koncertai, parodos, diskotekos, kiti pramoginiai, sporto renginiai), tuomet nustatoma *procentinė išraiška*, kuri paprastai neviršija 10 %, nuo gaunamų pajamų. Taip pat gali būti mokamas *fiksuoto dydžio* autorinis atlyginimas, kai kūrinių naudojimas nesiejamas su tiesioginiu naudotojo užsiėmimu (pvz.: foninė muzika restoranuose, kavinėse, kirpyklose, viešbučiuose ir kt.), tačiau konkretus atlyginimo dydis nustatomas dar ir atsižvelgiant į ekonominius bei kitus veiksnius. Pavyzdžiui Direktyvos 93/83/EEB konstatuojamosios dalies 17 punkte nurodyta, kad apskaičiuojant autorinį atlyginimą už kūrinių transliavimą per palydovą, kabelinį retransliavimą turėtų būti atsižvelgiama „į visus transliavimo aspektus, tokius kaip faktiška auditorija, galima auditorija ir kalba“. Taigi kiekviena nacionalinė KATA organizacija individualiai sprendžia, koks turės būti autorinio atlyginimo dydis, išskyrus mechaninio atgaminimo teises, nes jų kolektyviniam administravimui būdingas centralizuotumas tarptautiniu lygiu⁷⁶. Be abejo, galutinis autorinis atlyginimas, mokamas kūrinių naudotojų, priklauso nuo konkrečios situacijos ir gali būti įvykusių tarp sutarties šalių derybų rezultatas. Tačiau atlygintinų išimtinių turtinių teisių apribojimų atvejais atlygio (kompensacijos) dydis numatomas įstatymuose ar poįstatyminiuose teisės aktuose.

⁷⁴ Affaires 395/87 Ministère public c. Tournier, (1989) REC 2521; 110, 241 et 242/88 Lucazeau c. SACEM, (1989) REC 2811

⁷⁵ Décision de la Commission du 8 octobre 2002 relative à une procédure d'application de l'article 81 du traité CE et de l'article 53 de l'accord EEE (2003/300/CE) (Affaire COMP/C2/38.014 – IFPI „Simulcast“ JOCE 2003 L107/58)[C(2002)3639], punktas.

⁷⁶ Tarifai už mechaninį kūrinių atgaminimą nustatomi centralizuotai tipine sutartimi tarp BIEM (Tarptautinė organizacija, jungianti mechanines teises administruojančius KATA subjektus) ir IFPI (Tarptautinė fonogramų gamintojų organizacija). Žr. Gestion collective du droit d'auteur et des droits voisins. – OMPI: Genève, 1990. P. 80.

Siekiant užtikrinti, kad KATA subjektai galėtų nustatyti kuo tikslesnį surenkamo, o vėliau ir paskirstomo autorinio atlyginimo dydį, atitinkantį faktinį kūrinių naudojimą, ATGTĮ 70str. 2d. 1 ir 2 punktuose kūrinių naudotojai įpareigojami sudaryti sąlygas kolektyvinio administravimo asociacijų atstovams gauti bei patys teikti būtiną KATA funkcijoms atlikti informaciją. Tai gali būti duomenys apie pajamas, gaunamas iš subjektų veiklos naudojant kūrinius, informacija apie pačius kūrinius bei jų autorius ar kita. Kadangi ši teisės norma yra imperatyvi, tai jos nesilaikymas naudotojams gali sukelti neigiamas teisinės pasekmes, t.y. vienašališką neišimtinės licencijos nutraukimą.

2.3.2. II ramstis - Autorinio atlyginimo paskirstymas

Nacionaliniai įstatymų leidėjai dažnai apsiriboja numatydami teisės aktuose, susijusiuose su autorių teisėmis, tik bendro pobūdžio reikalavimus surinkto autorinio atlyginimo paskirstymui, o detalus reguliavimas pateikiamas poįstatyminiuose teisės aktuose (daugiau būdinga privalomam kolektyviniam administravimui), KATA organizacijų įstatuose arba atskirose taisyklėse. Visgi pastebėtina, kad autorinio atlyginimo paskirstymas yra viena iš opiausių KATA vietų, dėl kurios daugiausiai diskutuojama. Surinktas iš daugybės skirtingų kūrinių naudotojų autorinis atlyginimas turi būti paskirstytas daugybei autorių ar autorių teisių turėtojų už įvairius muzikos, dramos, audiovizualinių, literatūros ar vizualinių kūrinių panaudojimo būdus. Galima paminėti, kad 2004 m. Europos Sąjungos KATA organizacijos muzikos srityje autoriams/kompozitoriams ir muzikos leidėjams surinko daugiau nei 4,35 milijardus eurų⁷⁷ už mechaninį atgaminimą ir viešą atlikimą. Tuo tarpu Lietuvoje veikianti LATGA-A 2005 m. surinko beveik 12 milijonų litų už įvairius kūrinių panaudojimus.

Analizuojant dabartinį ATGTĮ galima išskirti dvi svarbias teisės normas, kuriose įtvirtintos kolektyvinio administravimo asociacijų pareigos: pateikti autorinio atlyginimo paskirstymo taisyklių (ir jų pakeitimų) nuorašus Vyriausybės įgaliotai institucijai, t.y. LR Kultūros ministerijai (71 str. 3d. 1p.) ir sumokėti autorinį atlyginimą autorių teisių subjektams kiek įmanoma *proporcingai* jų kūrinių *faktiniam naudojimui* (68 str. 4d.). Vienas iš pagrindinių surinktų sumų paskirstymo požymių yra individualizavimas: atlyginama už kiekvieno kūrinio kiekvieną panaudojimą. Jei neišimtinė licencija suteikiama atskirai kiekvieno kūrinio panaudojimui, pavyzdžiui dramos, tuomet paskirstyti autorinius atlyginimus nesudėtinga. Tačiau tai tik dalinis turtinių teisių įgyvendinimas kolektyviniu būdu, bet, kaip teigia P.Schepens, tarp autoriaus bei kūrinio išlieka tvirtesnis ryšys⁷⁸ nei suteikiant bendras kolektyvines licencijas naudoti visą tam tikros rūšies kūrinių repertuarą. Santykinai paprasta surinkti išsamius duomenis

⁷⁷ Étude „La gestion collective des droits en Europe – La quête de l’efficacité“ ...2006. P.13.

⁷⁸ Schepens P. Kolektyvinio autorių teisių administravimo vadovas. – Vilnius, 2001. P. 22.

ir kai kuriose kitose srityse: mechaninio atgaminimo, iš radijo bei televizijos transliuotojų, koncertų organizatorių, nes jie pateikia tikslias programas. Tačiau jei būtų besąlygiškai remiamasi atlygio už faktinį naudojimą principu, tai KATA sąnaudos, kurios atskaitomos iš surinktų autorių atlyginimų, žymiai padidėtų, ir kartu sumažėtų realus, galutinis autorių teisių turėtojams mokamas atlygis, tai labiau susiję su kūrinio naudojimu viešbučiuose, baruose, kitose laisvalaikio pramogų vietose, atgaminimu reprografijos būdu ir kt. Todėl yra naudojami apytikslio skaičiavimo metodai renkant informaciją apie panaudotą kūrinių katalogą: atrankos, analogijos, pardavimų statistika, tyrimais, apklausomis⁷⁹, nors tai gali nulemti palankesnių sąlygų suteikimą vienai kūrinių kategorijai kitos atžvilgiu⁸⁰, pavyzdžiui „apsauginės“ informacijos apie nacionalinį repertuarą rinkimo sistemos veikimą. Žinoma, šio principo įgyvendinimą itin palengvina nuolat tobulėjančios skaitmeninės technologijos. Be to, kai kurių teisių į atlyginimą (pvz.: teikti kūrinius panaudai) ar atlygintinų išimtinių turtinių teisių apribojimų atvejais (pvz.: kūrinių atgaminimui asmeniniams tikslams; kūrinių atgaminimui reprografijos būdu) atlygio (kompensacijos) paskirstymo taisyklės numatomos ne tik nacionaliniuose įstatymuose, bet ir poįstatyminiuose teisės aktuose.

Apie diskriminacinių sąlygų draudžiamumą paskirstant autorių atlyginimą pasisakė ir EK *GEMA I* sprendime⁸¹. Mokėdama papildomą atlygį tik tiems nariams, kurie buvo nuolatiniais nariais paskutinius trejus metus, GEMA nesilaikė sąžiningos konkurencijos taisyklių, t.y. piktnaudžiavo dominuojančia padėtimi EB S 82str. Nuostatos, numatančios tam tikro laiko kriterijų, nuo kurio priklauso autorių atlyginimo dydis, yra taikomos nepagrįstai. Vis dėlto nevienodos sąlygos gali būti, jei jos grindžiamos objektyviomis ekonominėmis ar kultūrinėmis priežastimis.

Dar vienas svarbus autorių atlyginimo paskirstymo aspektas yra kolektyvinio administravimo sąnaudų atskaitymas. Autorių teisių turėtojai, pavesdami KATA organizacijoms turtinių teisių įgyvendinimą, sutinka, kad dalis surenkamų lėšų bus skirta būtinoms ir pagrįstoms kolektyvinio administravimo išlaidoms padengti. ATGTĮ apie kolektyvinio administravimo sąnaudas kalbama 68 str. 1 ir 4 dalyse. Tačiau 4d. formuluoatė gali būti suprasta klaidingai, kadangi autorių teisių turėtojams sumokamas autorinis atlyginimas „... iš kurio atskaitytos kolektyvinio teisių administravimo *ir* atlyginimo rinkimo bei paskirstymo sąnaudos...“ Svarbu pažymėti, kad būtent kolektyvinis administravimas ir apima autorių atlyginimo rinkimą bei paskirstymą, o remiantis šia nuostata tarsi galimas dvigubas atskaitymas. Todėl aiškiau turėtų

⁷⁹ Plačiau žr. *Gestion collective du droit d'auteur et des droits voisins*. – OMPI: Genève, 1990.

⁸⁰ Ten pat. Todėl tipinės CISAC sutarties 7str. 1d. pabrėžiama, kad „kiekviena organizacija įsipareigoja padaryti viską, kas tik yra galima, kad būtų surinkta kiekviena viešo atlikimo programa jos teritorijoje ir kad ši informacija būtų pagrindas paskirstant autorių atlyginimą už šiuos atlikimus“.

⁸¹ *Décisions de la Commission du 2 juin 1971 GEMA I (JOCE 1971 L 134/15) relative à une procédure d'application de l'article 82 du traité CEE (IV/26.760 - GEMA)*.

būti apibrėžta, kas gali sudaryti kolektyvinio administravimo išlaidas. Visgi ne visos sąnaudos, susijusios su KATA organizacijų veikla, laikomos kolektyvinio administravimo sąnaudomis, pavyzdžiui jos neapima kultūrinių ar socialinių funkcijų atlikimo, pastarosios bus aptartos kitame poskyryje. Kolektyvinio administravimo sąnaudų atskaitymas grindžiamas lygybės tarp autorių teisių turėtojų principu tiek tiesioginės narystės atveju, tiek netiesiogiai atstovaujant užsienio šalių autorių teisių subjektus. Tai reiškia, kad už atskirus kūrinių panaudojimo būdus turi būti nustatytas toks pat procentinis atskaitymų dydis. Be to, jei kurios nors teisių kategorijos įgyvendinimas kolektyviniu būdu reikalauja didesnių sąnaudų, tai neturėtų įtakoti autorinio atlyginimo dydžio, mokamo už kitas turtines teises.

Siekiant sumažinti KATA išlaidas ir labiau racionalizuoti, t.y. padaryti efektyvesnią, pačią KATA sistemą, pastebimos kelios tendencijos. *EK Rekomendacijos* 3str. numatyta *galimybė* autorių teisių turėtojams *pasirinkti bet kurią vieną ES veikiančią nacionalinę KATA organizaciją* administruoti jų teises, susijusias su internetiniu muzikos kūrinių naudojimu. Galima teigti, kad vienas iš pagrindinių argumentų, nulemsiančių autorių teisių turėtojų apsisprendimą, greičiausiai būtų per dideli KATA atskaitymai nacionalinėje KATA organizacijoje. Visgi teisės doktrinoje vis dažniau pasigirsta abejonių, ar tokiu būdu iš tiesų sumažės KATA išlaidos. Kaip buvo minėta 2.2. poskyrio 2 dalyje, galimybė pasirinkti vieną KATA subjektą, kuris teiks europines licencijas atitinkamoje srityje, reikš pagrinde angliškų muzikos kūrinių ir vietinių repertuarų atskyrimą, o tuo pačiu ir atskirą kolektyvinį administravimą. Tai gali paskatinti kūrinių naudotojus, ypač veikiančius tarptautiniu mastu, nebesudarinti neišimtinių licencijų su atskiromis KATA organizacijomis dėl joms priklausančio vietinio repertuaro naudojimo. Vadinasi, bus surenkama mažiau autorinių atlyginimų, o tai gali sąlygoti didesnes KATA išlaidas administruojant vietinį kūrinių katalogą⁸². Tuo tarpu pagal minėtą *Simulcasting* sutartį didesnio efektyvumo siekiama taip pat mažinant KATA išlaidas, bet suteikiant *galimybę pasirinkti naudotojams* atitinkamą KATA organizaciją, norint gauti daugiateritorinę licenciją. Tiesa, nors pastarasis atvejis siejamas su gretutinių teisių sritimi, tačiau akivaizdu, kad sulaukus palankaus Europos Komisijos įvertinimo, tai galėtų būti pritaikyta ir autorių teisių srityje.

2.3.3. Atskaitymai susiję, su kultūriniais, socialiniais poreikiais

Daugumos Europos KATA organizacijų atsiradimas siejamas ne vien tik su kolektyviniu turtinių autorių teisių įgyvendinimu, bet ir su kultūrinės, socialinės paramos teikimu savo nariams. Todėl iš surinkto autorinio atlyginimo remiantis profesinio solidarumo principu,

⁸² Étude „La gestion collective des droits en Europe – La quête de l’efficacité“ ...2006. P.63.

atskaitoma tam tikra dalis lėšų socialinių autorių garantijų užtikrinimui (draudimams, pensijoms), kūrybinės veiklos skatinimui (premijs, konkursams ir kt.)⁸³. Tačiau bendrosios teisės šalių atstovai teigia, kad ši veikla neturėtų pakliūti po KATA „skėčiu“, nes pirmiausiai ekonominės priežastys: per didelės individualių sutarčių sudarymo išlaidos, paskatino KATA atsiradimą.⁸⁴ Labiausiai šiuos atskaitymus kritikuoja populiariosios muzikos kūrėjai iš Jungtinės Karalystės bei Jungtinių Amerikos Valstijų, kurie netenka nemažos dalies autorinio atlyginimo už viešą atlikimą, kadangi kūriniai anglų kalba sudaro didelę europinių repertuarų dalį.

Svarbu pažymėti, kad remiantis Berno konvencijos 5str. 1d. įtvirtintu nacionalinio režimo principu, kuris šiame kontekste reiškia nacionalinio ir tarptautinio repertuaro nediskriminavimą, autorinio atlyginimo atskaitymai kultūriniais, socialiniams tikslams vien tik nacionalinių autorių teisių turėtojų naudai gali būti suprantami kaip tam tikri apsaugos skirtumai. Bet, kaip pabrėžiama Berno konvencijos komentare, toks prilyginimas „pats savaime nereiškia, kad visose Sąjungos šalyse [nacionaliniai režimai] yra traktuojami vienodai, nes kiekvienoje šalyje yra savas kūrinių apsaugos režimas“⁸⁵ įskaitant ir KATA organizacijų kultūrinę, socialinę veiklą. Žinoma, šio vieno iš pagrindinių autorių teisės apsaugos principų taikymas labai svarbus KATA subjektų tiesioginiams nariams ir abipusio susitarimo pagrindu atstovaujamiems užsienio autorių teisių turėtojams, taip pat ne nariams surenkant bei paskirstant autorinius atlyginimus, atskaitant kolektyvinio administravimo sąnaudas. Tačiau, kaip pažymi M.Ficsor, šioje situacijoje nacionalinio režimo principas turėtų būti vertinamas lanksčiau⁸⁶. Apskritai teisės doktrinoje nerasime argumentų, kodėl ši veikla turėtų prieštarauti Berno konvencijos nuostatoms, nepaisant fakto, kad nacionalinių KATA organizacijų nariai patenka į palankesnę padėtį nei užsienio autorių teisių turėtojai. Prieštaravimas galėtų kilti tik vienu atveju, jei tokie atskaitymai būtų nustatomi individualiai kiekvieną kartą sudarant neišimtinės licencijas su naudotojais, o ne numatomi bent jau organizacijų įstatuose⁸⁷.

Vis dėlto vertėtų aptarti, ar gali nacionaliniai įstatymų leidėjai ir pačios KATA organizacijos nustatyti tokius atskaitymus neatsižvelgiant į autorių interesus. Tiek teisės doktrinoje, tiek praktikoje pasisakoma, kad būtent patys autoriai turi nuspręsti, kaip naudoti jų lėšas, surinktas už jų kūrinių naudojimą. KATA subjektai veikia tik kaip tarpininkai tarp autorių teisių turėtojų ir kūrinių naudotojų, net ir tada kai jiems turtinės teisės perleidžiamos. Tad atstovavimas turėtų būti grindžiamas ne šiaip bendru leidimu veikti autorių vardu, bet aiškiai išreikštu sutikimu naudoti surinktas lėšas ir kultūriniais bei socialiniams tikslams. Leidimas gali

⁸³ H. Cohen Jehoram. The Future of Copyright Collecting Societies// European Intellectual Property Review. 2001, 23(3).

⁸⁴ Kretschmer M. The Failure of Property Rules in Collective Administration ... Nr. 24(3).

⁸⁵ Berno konvencijos komentaras. – Vilnius, 2001. P. 33.

⁸⁶ Gestion collective du droit d’auteur et des droits voisins. – OMPI: Genève, 1990. P. 87.

⁸⁷ F. Melichar. Deductions Made by Collecting Societies for Social and Cultural Purposes in the Light of International Copyright Law// IIC. 1991, Heft 1.

būti suteiktas įvairiais tiesioginiais ar netiesioginiais būdais: (i) individualiai kiekvienu atveju, (ii) tampant nariu ir sutinkant su tokiomis narystės sąlygomis, (iii) valdymo organų sprendimu, (iv) per abipusio atstovavimo susitarimus tarp KATA organizacijų. Gali kilti klausimas, o kaip tuomet vertinti įstatymo leidėjo įtvirtintus konkrečius atskaitymus, dažniausiai privalomo KATA atvejais. Iš vienos pusės tokiu būdu labiau prisidedama prie paramos nacionalinei kultūrai, bet iš kitos pusės – nukenčia nemaža dalis užsienio kūrėjų. Kadangi Berno konvencija aiškaus atsakymo nepateikia, galima būtų remtis jau anksčiau (2.2.2. poskyryje) minėtu EB Sutarties 151 str., kuriame skatinama kultūrų įvairovė, o per KATA galima prie to prisidėti.

Kalbant apie įstatymines nuostatas, susijusias su KATA organizacijų kultūrine bei socialine veikla, pastebima labai skirtinga reglamentacija. Dauguma kontinentinės teisės šalių numato tokias teisės normas, nors vienoje valstybėje jos rekomendacinio pobūdžio (Suomija, Latvija, Estija), kitose imperatyvaus pobūdžio (Austrijoje, Belgijoje, Danijoje, Italijoje, Ispanijoje). Tačiau nieko neužsimenama Graikijos, Vengrijos, Švedijos, Olandijos, Jungtinės Karalystės autorių teisių aktuose, nors nacionaliniai KATA subjektai išskaito tam tikrą dalį surinktų lėšų savo narių naudai ir/ar kultūros paramai.

Paprastai iš lėšų, surinktų už kūrinių naudojimą - pavyzdžiui juos viešai atliekant – kultūriniais, socialiniais tikslais atskaitoma nedaugiau 10 procentų. Tai beveik tapo norma nuo to laiko, kai CISAC tipinėje sutartyje dėl abipusio atstovavimo tarp KATA organizacijų muzikos srityje buvo įtvirtinta, kad nacionalinio meno skatinimui bei fondų panašiams tikslams kūrimui gali būti atskaitoma iki 10 procentų⁸⁸. Daugumos šalių teisės aktuose atskirai išskiriama, kad tam tikra dalis atskaitoma už atgaminimą asmeniniais tikslais.

Autorių solidarumo bei socialinės, kultūrinės paramos principai labai pabrėžiami Prancūzijos kolektyvinio administravimo sistemoje. Įstatymo leidėjas netgi apibrėžia, kas turėtų būti laikoma kultūriniais tikslais ir kokiais konkrečiais atvejais galima atskaityti iš surinktų autorių atlyginimų. Intelektinės nuosavybės kodekso L.321-9 straipsnyje nurodoma, kad KATA organizacijos gali užsiimti „...veikla, susijusia su parama kūrybai, renginių, kurių metų gyvai atliekami kūriniai, populiarinimu ir menininkų ruošimu“. Šiems tikslams įgyvendinti skiriama dalis surinktų lėšų už atgaminimą asmeniniais tikslais (25%), taip pat visos nepaskirstytos lėšos už reprografinį atgaminimą, kabelinį retransliavimą, atgaminimą asmeniniais tikslais ir už fonogramų viešą atlikimą bei transliavimą, jei jos negalėjo būti paskirstytos atsižvelgiant į atitinkamus tarptautinius teisės arba neįmanoma nustatyti autorių teisių subjektų tapatybės ar jų rasti per įstatymo nustatytą terminą. Pavyzdžiui SACEM finansuoja audiovizualinę, muzikos, literatūros produkciją, įvairius festivalius, koncertus. Pastebėtina, kad įstatymo leidėjas nieko nekalba apie socialinių funkcijų atlikimą, tad šiuo atveju

⁸⁸ F. Melichar. Deductions Made by Collecting Societies for Social and Cultural Purposes in the Light of International Copyright Law// IIC. 1991, Heft 1.

pačios nacionalinės KATA organizacijos (SACD, SACEM) nusprendžia, kokia dalis lėšų bus naudojama socialinėms autorių garantijoms.

Dar didesnės socialinės garantijos suteikiamos Vokietijoje, kurios įstatymų leidėjas netgi tiesiogiai numato, kad KATA organizacijos *turėtų* teikti socialinį aprūpinimą savo nariams (Autorių teisių administravimo įstatymo 8str.). Teisės doktrinoje itin diskutuojama dėl tokios nuostatos imperatyvaus pobūdžio, ar tai reiškia, kad nacionalinės KATA organizacijos privalo, ar gali imtis tokios veiklos. Kaip minėjome, tai itin aktualu užsienio autorių teisių turėtojų atžvilgiu⁸⁹.

ATGTĮ 68str. 3d. numatytas aiškus imperatyvas, kad autorinio atlyginimo naudojimas kitiems tikslams (kultūriniais, socialiniams ar reklamos finansavimo), išskyrus teisių administravimą, galimas tik su autorių teisių subjektų leidimu. Todėl pačios KATA organizacijos neturi teisės nusistatyti tokių atskaitymų. ATGTĮ 20str. 5d. numatyta vienintelė išimtis, nes tiesiogiai nurodyta, kad ne daugiau kaip 25 procentai atlyginimo už atgaminimą asmeniniais tikslais gali būti skiriama kūrybinės veiklos programoms. Ilgą laiką buvo diskutuojama apie LATGA – A'os administruojamo kultūrinio socialinio fondo įkūrimo būtinybę, ypač kalbant apie nekomercinio pobūdžio kūrinius, už kuriuos autoriams dažniausiai menkai atlyginama. Nors dabar jis jau veikia, tačiau labiau orientuotas tik į kultūrinės paramos teikimą, o ne socialines autorių garantijas⁹⁰.

Taigi negalima paneigti, kad būtent kultūrinių, socialinių fondų sukūrimas prisideda prie tinkamesnio atlyginimo už rimtojo meno kūrinius, nes šie yra kiekvienos kultūros pamatas. Taip pat skatinama kūryba, naujos išraiškos formos, pavyzdžiui šiuolaikinis menas, kurios iš pradžių gali ir nesulaukti didelio visuomenės dėmesio.

⁸⁹ Étude „La gestion collective des droits en Europe – La quête de l’efficacité“ ...2006. P.130.

⁹⁰ www.latga.lt

IŠVADOS

Atskleidus darbe kolektyvinio autorių teisių administravimo sampratą ir šiuolaikines tendencijas, akivaizdu, kad šis autorių teisės institutas vaidina svarbų vaidmenį pozityviai įgyvendinant daugumą turtinių autoriaus teisių. Visgi teisinis jo reguliavimas ir praktinis veikimas turėtų būti vertinami atsižvelgiant ne vien tik į autorių teisių turėtojų interesus, bet ir kūrinių naudotojų interesus.

1. Kolektyvinis autorių teisių administravimas nėra reglamentuotas tarptautiniame lygmenyje, o ir Europos Sąjungos autorių teisės aktuose minimas tik fragmentiškai. Tad pagrindinis darbas tenka nacionaliniams įstatymų leidėjams, o tai sąlygoja skirtingą teisinį KATA reguliavimą atskirose valstybėse. Kaip rodo paskutinės tendencijos ES įstatymų leidėjas - Europos Komisija, Europos Parlamentas – išreiškia rimtus ketinimus harmonizuoti šią sritį, keliančią nemažai apribojimų vieningos vidaus rinkos funkcionavimui.

2. Masinis muzikos, literatūros ir kitų kūrinių naudojimas, spartus skaitmeninių technologijų vystymasis individualų autorių turtinių teisių įgyvendinimą padarė sudėtingu, ekonomiškai nenaudingu, o kartais net neįmanomu procesu. Todėl ilgą laiką autorių turtinių teisių įgyvendinimas kolektyviniu būdu buvo laikomas tinkama išeitimi. Atliktas tyrimas rodo, kad visgi KATA gali sukelti įvairių apribojimų tiek autorių teisių turėtojams, tiek kūrinių naudotojams. Skaitmeninio teisių valdymo plitimas gali prisidėti prie tokių neigiamų pasekmių sumažinimo.

3. Kompleksiškai nagrinėti KATA pakankamai sudėtinga, kadangi jis gali būti taikomas skirtingiems kūrinių panaudojimo būdams, skirtingiems kūriniams, skirtinga apimtimi, t.y. visiškai arba dalinai. Gilias kolektyvinio administravimo tradicijas turinčiose šalyse veikia ne viena KATA organizacija, o tai reiškia keletą skirtingų KATA sistemų egzistavimą netgi toje pačioje valstybėje.

4. Vienas iš svarbiausių kolektyvinio administravimo požymių yra dispozityvumas. Autorius ar kitas autorių teisių turėtojas yra laisvas apsispręsti, ar sutinka, kad jam priklausančios atitinkamos autorių turtinės teisės būtų įgyvendinamos kolektyviai. Sutikimas pavesti KATA organizacijai administravimą turi būti gautas kiekvienai tokiai teisei atskirai, įvertinant kolektyvinio administravimo būtinumą ir teisingumą. Tik išimtiniais atvejais įstatymų leidėjas gali numatyti privalomą KATA kaip vienintelį realų tam tikrų teisių įgyvendinimo būdą.

5. KATA veikia per atitinkamas nacionalines organizacijas. Atsižvelgiant į vieną iš kertinių autorių teisės principų, t.y. nacionalinio režimo, tiek nacionaliniai, tiek užsienio autorių teisių turėtojai turi turėti galimybę tapti tiesioginiu jos nariu ir pavesti joms turtinių teisių administravimą, išskyrus privalomą KATA'ą. Narystės pagrindas yra sutartinis, tačiau

daugumoje šalių autorių teisės normos aiškiai nenurodo tokios sutarties teisinės prigimties. Todėl vienai KATA organizacijai teisės gali būti perleidžiamos, o kitai – tik pavedama kolektyviai administruoti tokias teises. Tarptautiniu mastu autorių teisių turėtojai paprastai yra atstovaujami netiesiogiai abipusio atstovavimo susitarimų tarp nacionalinių KATA subjektų pagrindu.

6. Pozityvaus kolektyvinio autorių turtinių teisių administravimo esmė yra autorinio atlyginimo surinkimas už skirtingus kūrinių panaudojimo būdus, o paskui paskirstymas įvairiems autorių teisių turėtojams. Šios schemos sudėtingumas reikalauja ir atitinkamos KATA organizacijų veiklos priežiūros.

7. Kūrinių naudotojai, gavę neišimtinę licenciją iš KATA organizacijos, turi teisę tam tikru būdu naudoti jai priklausančią pasaulinį kūrinių repertuarą, bet tik vienos valstybės teritorijoje. Tradicinis vieno langelio principo taikymas netenka prasmės skaitmeninėje aplinkoje. Todėl daugiateritorinės neišimtinės licencijos tampa būtinybe, vadinasi, dabartinė KATA sistema nebeatitinka šiandieninių realiųjų.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminiai šaltiniai

1. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas // Valstybės Žinios. 1999, Nr. 50-1598.
2. Berno konvencija dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos // Valstybės Žinios. 1995, Nr. 40-998.
3. Pasaulio prekybos organizacijos steigimo sutartis. I C priedas. Sutartis dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba // Valstybės Žinios. 2001, Nr.46-1620.
4. 1992 m. lapkričio 19d. Tarybos Direktyva (EEB) Nr. 100/92 dėl nuomos ir panaudos teisių bei tam tikrų teisių, gretutinių autorių teisėms, intelektinės nuosavybės srityje // Oficialus leidinys. 1992, L 346.
5. 1993 m. rugsėjo 27 d. Tarybos Direktyva (EEB) Nr. 83/93 dėl tam tikrų autorių teisių ir gretutinių teisių taisyklių, taikomų palydoviniam transliavimui ir kabeliniam perdavimui, koordinavimo// Oficialus leidinys. 1993, L 248.
6. 2001 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva (EB) Nr. 29/2001 dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo// Oficialus leidinys. 2001, L 167.
7. 2001 m. rugsėjo 27d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva (EB) Nr. 84/2001 dėl originalaus meno kūrinio perpardavimo teisės autoriaus naudai // Oficialus leidinys. 2001, L 272.
8. 2004m. sausio 15d. ES Parlamento Rezoliucija dėl kolektyvinio administravimo organizacijų autorių ir gretutinių teisių srityje reglamentavimo Bendrijos lygiu (2002/2274(INI)), (P5_TA(2004)0036).
9. 2004 m. balandžio 16d. ES Komisijos Komunikatas dėl autorių teisių ir gretutinių teisių administravimo harmonizavimo bendrojoje rinkoje// COM(2004)261.
10. ES Komisijos Rekomendacija 2005/737/EB dėl kolektyvinio tarptautinio autorių ir gretutinių teisių administravimo teisėtų internetu teikiamų muzikos paslaugų srityje (OJ 2005 L 276/54).
11. 2005 m. sausio 26d. Europos Komisijos Darbo programa// COM(2005)15.
12. Ispanijos įstatymas dėl intelektinės nuosavybės, 1996.
13. Jungtinės Karalystės Autorių teisių, dizaino ir patentų įstatymas, 1988.
14. Prancūzijos Intelektinės nuosavybės kodeksas, 1992.
15. Vokietijos Autorių teisių administravimo įstatymas, 1965.

Specialioji literatūra

1. L. Bently, B. Sherman. Intellectual property Law. – Oxford, 2004.
2. Berno konvencijos komentaras. – Vilnius, 2001.
3. H. Cohen Jehoram. Harmonizing Intellectual Property Law within the European Community// 23 International Review of Industrial Property and Copyright Law 622. 1992.
4. H. Cohen Jehoram. The Future of Copyright Collecting Societies// European Intellectual Property Review. 2001, 23(3).
5. Collective Management of Copyright and Related Rights/ed. D.Gervais. – The Hague: Kluwer Law International, 2006.
6. H. L. Christiansen. The nordic licensing systems – extended collective agreement licensing// European Intellectual Property Review. 1991, Nr. 13(9).
7. Étude „ La gestion collective des droits en Europe – La quête de l’efficacité“ demandée par la commission des Affaires Juridique du Parlement Européen. 2006. <http://www.europarl.europa.eu/activities/expert/eStudies/searchPerform.do?page=13&language=FR>; Prisijungimo laikas: 2007-10-12.
8. Étude de l'OMPI sur les limitations et les exceptions au droit d'auteur et aux droits connexes dans l'environnement numérique/réd. par M. Sam Ricketson. 2003. P. 34. http://www.wipo.int/documents/fr/meetings/2003/sccr/pdf/sccr_9_7.pdf; Prisijungimo laikas: 2007-11-15.
9. Étude sur la gestion collective des droits d'auteur dans l'Union Européen. Rapport Deloitte & Touche. 1998/http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/studies/etd1998b53000e79_fr.pdf; Prisijungimo laikas: 2007-11-24.
10. M. Ficsor. La gestion collective du droit d'auteur et des droits voisins à la croisée des chemins : doit-elle rester volontaire, peut-elle être "étendue" ou rendue obligatoire ?// e - Bulletin du droit d'auteur. Octobre 2003.
11. Gautier P. –Y. Propriété littéraire et artistique. – Paris: PUF, 2001.
12. L. Guibault. À quand l'octroi de licences transfrontières pour l'utilisation des droits d'auteur et des droits voisins en Europe?// e - Bulletin du droit d'auteur. Avril – Juin 2005.
13. Gestion collective du droit d’auteur et des droits voisins. – OMPI: Genève, 1990.
14. F. Gotzen. Gestion collective du droit d'auteur et octroi de licences communautaires: La législation sur le droit d'auteur et la concurrence revisitée. Conférence sur le droit d'auteur et la créativité dans l'Union Européenne élargie. Dublin, 2004 http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/conference/2004-dublin/gotzen_fr.pdf; Prisijungimo laikas: 2007-11-13.

15. Kretschmer M. The Failure of Property Rules in Collective Administration: Rethinking Copyright Societies as Regulatory Instruments// European Intellectual Property Review.2002, Nr. 24(3).
16. La gestion collective des droits d'auteur et des droits voisins. 1997// http://www.senat.fr/lc/lc30/lc30_mono.html; Prisijungimo laikas : 2007-12-12.
17. S. von Lewinski. La gestion collective obligatoire des droits exclusifs et sa compatibilité avec le droit international et le droit communautaire du droit d'auteur – étude de cas// e - Bulletin du droit d'auteur. Janvier –Mars 2004.
18. F. Melichar. Deductions Made by Collecting Societies for Social and Cultural Purposes in the Light of International Copyright Law// IIC. 1991, Heft 1.
19. Schepens P. Kolektyvinio autorių teisių administravimo vadovas. – Vilnius, 2001.
20. Commission of the European Communities, „Commission Staff Working Document – Study on a Community Initiative on the Cross – Border Collective Management of Copyright“. 2005// http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/management/study-collectivemgmt_en.pdf; Prisijungimo laikas: 2007-12-15.
21. Usonienė J. Autoriaus teisės civilinėje apyvartoje: daktaro dis.: soc. mokslai: teisė (6F)/LTU - V., 2004.
22. Vileita A. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo komentaras. – Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2000.

Praktika

1. Affaire 127/73 Belgische Radio en Televisie(BRT) c. SABAM et Fonior, (1974) REC 313.
2. Décision de la Commission du 6 août 2002 Banghalter et Homem Christo v SACEM (Affaire COMP/C2/37.219 - „décision Daft Punk“); <http://ec.europa.eu/comm/competition/antitrust/cases/decisions/37219/fr.pdf>; Prisijungimo laikas: 2007-10-13.
3. Décision de la Commission du 2 juin 1971 GEMA I (JOCE 1971 L 134/15) relative à une procédure d'application de l'article 82 du traité CEE (IV/26.760 - GEMA).
4. Décision de la Commission du 6 juillet 1972 GEMA II (JOCE 1972 L 166/22) relative à une procédure d'application de l'article 82 du traité CEE (IV/26.760 - GEMA).
5. Décision de la Commission du 8 octobre 2002 relative à une procédure d'application de l'article 81 du traité CE et de l'article 53 de l'accord EEE (2003/300/CE) (Affaire COMP/C2/38.014 – IFPI „Simulcast“ JOCE 2003 L107/58)[C(2002)3639].
6. Affaire 110, 241 et 242/88 Lucazeau c. SACEM, (1989) REC 2811
7. Affaire 395/87 Ministère public c. Tournier, (1989) REC 2521.

Internetiniai puslapiai

1. <http://www.celas.eu/Default.aspx>
2. [http:// www.latga.lt](http://www.latga.lt)

Santrauka

Darbo tema yra kolektyvinio autorių teisių administravimo samprata ir šiuolaikinės tendencijos. Nuo XIX a. vidurio iki šių dienų kolektyvinis autorių teisių administravimas laikomas pagrindine alternatyva individualiam šių teisių įgyvendinimui. Jis gali būti taikomas įvairiems kūriniams ir skirtingiems jų panaudojimo būdams. Darbe akcentuojama dispozityvus kolektyvinio administravimo taikymas ir tik išimtiniais atvejais jis numatomas kaip privalomas. Skaitmeninių technologijų amžiuje vis labiau ryškėja dabartinės kolektyvinio administravimo sistemos trūkumai. Daug dėmesio darbe skiriama kolektyvinio autorių teisių administravimo organizacijų, autorių ir autorių teisių turėtojų, kūrinių naudotojų teisiniams santykiams. Nei tarptautiniu, nei Europos Sąjungos lygiu kolektyvinis administravimas atskirai nėra reglamentuotas, todėl teisinis jo reguliavimas yra pakankamai skirtingas įvairiose valstybėse. Taip pat analizuojami kompetentingų Europos Sąjungos institucijų priimti individualūs sprendimai, reikšmingi kolektyviniam autorių teisių administravimui, lyginamos skirtingų valstybių autorių teisės aktų nuostatos, susijusios su nagrinėjama tema.

Résumé

La notion de la gestion collective des droits d'auteur et les tendances contemporaines

Le sujet du mémoire est la notion de la gestion collective des droits d'auteur et les tendances contemporaines. Depuis la deuxième moitié du XIXème siècle jusqu'à ces jours la gestion collective des droits d'auteur est reconnue comme la principale alternative pour l'exercice individuel de ces droits. Elle peut être appliquée pour les diverses oeuvres et pour les différentes modes d'exploitation. Dans le mémoire on accentue que la gestion collective est volontaire, elle ne peut être rendue obligatoire que dans les cas exceptionnels. Les défauts de la système existante de la gestion collective s'ébauchent de plus en plus dans l'ère numérique. On fait beaucoup d'attention aux relations juridiques des sociétés de la gestion collective des droits d'auteur avec les auteurs et leurs ayants droit, avec les utilisateurs des oeuvres. La gestion collective n'est pas réglementée séparément ni au niveau international ni au communautaire donc son cadre juridique est assez différent dans les pays divers. On analyse les décisions individuelles des institutions compétentes de l'Union Européenne qui sont importantes pour la gestion collective des droits d'auteur, on compare les règles du droit d'auteur dans les différents états qui sont liée avec le sujet du mémoire.

1. Priedas

KATA organizacijų pavadinimų santrumpų sąrašas

GEMA – Vokietijos muzikos kūrėjų organizacija

LATGA-A - Lietuvos autorių teisių gynimo asociacijos agentūra

MCPS - Anglijos muzikos kūrėjų organizacija

PRS - Anglijos muzikos kūrėjų organizacija

SABAM - Belgijos muzikos kūrinių autorių, kompozitorių ir leidėjų organizacija

SACD - Prancūzijos dramos kūrinių autorių ir kompozitorių organizacija

SACEM - Prancūzijos muzikos kūrinių autorių, kompozitorių ir leidėjų organizacija

SGDL - Prancūzijos literatūros kūrinių autorių organizacija

2. Priedas

NARYSTĖS SUTARTIS Nr. _____

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymu, Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymu bei Lietuvos autorių teisių gynimo asociacijos agentūros (LATGA-A) Įstatų 5.3 punktu,

Lietuvos autorių teisių gynimo asociacijos agentūra, toliau vadinama LATGA-A, esanti Vilniuje, J.Basanavičiaus g. 4/Vingrių g. 6, atstovaujama generalinio direktoriaus Edmundo Vaitekūno, veikiančio pagal Įstatus, iš vienos pusės,

ir Autorius _____
vardas, pavardė *rašyti čia, jeigu pasikeitė Autoriaus pavardė*

arba Autoriaus _____ teisių perėmėjas

_____, veikiantis pagal įgaliojimą, paveldėjimo teisės liudijimą ar kitą teisių perėmimą patvirtinantį dokumentą,

gyvenantis _____, iš kitos pusės, sudarė šią sutartį.

Autorius ar autoriaus teisių perėmėjas, pasirašęs šią sutartį, tampa LATGA-A nariu.

Sutarties sąlygos

1.TURTINĖS TEISĖS, PERDUODAMOS ADMINISTRUOTI LATGA-A:

1.1. Narys perduoda LATGA-A išimtinę teisę leisti:

		Autoriaus parašas
1)	viešai atlikti visus jo sukurtus kūrinius bet kokiais būdais ir priemonėmis, tiek tiesiogiai atliekant kūrinį (gyvas atlikimas), tiek panaudojant fonogramą ar audiovizualinio kūrinio įrašą, radijo ir televizijos transliaciją ar retransliaciją	
2)	atgaminti visus jo sukurtus kūrinius bet kokia forma ar būdu, atsižvelgiant į 1.2. punkto nuostatas	
3)	transliuoti visus jo sukurtus kūrinius	
4)	retransliuoti visus jo sukurtus kūrinius	
5)	viešai skelbti kompiuterio tinklais (internetu) visus jo sukurtus kūrinius	
6)	teikti nuomai visus jo sukurtus kūrinius	

1.2.Kai kūrinys naudojamas reklamoje, Narys pasilieka teisę pats tartis dėl tokio panaudojimo sąlygų. Nepaisant to, Narys atskiru susitarimu gali perduoti LATGA-A teisę leisti panaudoti kūrinį reklamoje.

1.3.Narys suteikia LATGA-Ai teisę įgaluoti vykdyti perduotų autoriaus teisių administravimą Lietuvoje ir užsienyje specialiai tam įsteigtoms organizacijoms, kurių veikloje dalyvauja ir LATGA-A. Sprendimas dėl įgaliojimo suteikimo tokioms organizacijoms administruoti perduotas teises priimamas LATGA-A įstatuose nustatyta tvarka.

2. NARIO ĮSIPAREIGOJIMAI

Narys įsipareigoja:

- 1) suteikti LATGA-A visą būtiną informaciją apie save ir savo kūrinius, registruojant juos LATGA-A;
- 2) pranešti LATGA-A apie visus pakeitimus ir papildymus, padarytus kūriniuose, taip pat apie pasikeitimus duomenų, įtrauktų į narystės registravimo dokumentus (veiklą, adresą, banko sąskaitą, į kurią pervedamas autorinis atlyginimas, ir kt.);
- 3) per visą sutarties galiojimo laiką neperduoti administruoti tretiesiems asmenims teisių, kurias perdavė administruoti LATGA-A pagal šios Sutarties 1 straipsnį, išskyrus LATGA-A arba užsienio šalių

- autorių teisių kolektyvinio administravimo bendrijų, su kuriomis LATGA-A yra sudariusi abipusio atstovavimo sutartis, atstovaujamus leidėjus;
- 4) nesudaryti jokių sutarčių, prieštaraujančių šiai sutarčiai;
 - 5) susilaikyti nuo veiksmų, kurie gali pakenkti LATGA-A veiklai.

3. LATGA-A ĮSIPAREIGOJIMAI

LATGA-A įsipareigoja:

- 1) sudaryti licencines sutartis su trečiaisiais asmenimis dėl kūrinių panaudojimo;
- 2) surinkti autorinį atlyginimą, mokamą trečiųjų asmenų už kūrinių panaudojimą pagal LATGA-A Tarybos patvirtintus tarifus;
- 3) paskirstyti ir išmokėti Nariui jam priklausančią autorinį atlyginimą pagal LATGA-A įgaliotų atstovų konferencijos nustatytas autorinio atlyginimo paskirstymo taisykles;
- 4) kartą per metus pateikti Nariui ataskaitą apie jo panaudotus kūrinius, paskaičiuotą ir išmokėtą atlyginimą;
- 5) visais atvejais nutraukus šią sutartį ar jai pasibaigus, paskirstymo taisyklėse numatytais terminais išmokėti Nariui autorinį atlyginimą, priklausančią jam už kūrinių panaudojimą iki sutarties nutraukimo dienos;
- 6) teikti informaciją giminingoms užsienio autorių organizacijoms apie Nario kūrinius;
- 7) teikti nemokamas konsultacijas visais autorinės teisės klausimais;
- 8) esant atskiram susitarimui su Nariu, atstovauti jį visose teisminėse ir valstybės valdžios bei valdymo institucijose;
- 9) neteikti tretiesiems asmenims informacijos apie Nariui paskaičiuoto ir išmokėto autorinio atlyginimo dydį bei kitas sutartyje numatytas sąlygas, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus.

4. ATSKAITYMAI

Narys sutinka, kad iš LATGA-A surenkamo autorinio atlyginimo būtų išskaičiuojami LATGA-A įgaliotų atstovų konferencijoje nustatyto dydžio atskaitymai, reikalingi LATGA-A administravimo sąnaudoms padengti.

5. SUTARTIES PASIBAIGIMAS

Ši sutartis pasibaigia nariui mirus. Atsiradus paveldėjimo teisei pagal paveldėjimo teisės liudijimą, su įpėdiniu pasirašoma nauja narystės sutartis.

6. SUTARTIES PAKEITIMAS, PAPILDYMAS IR NUTRAUKIMAS

6.1. Visi Sutarties pakeitimai ir papildymai atliekami raštu.

6.2. Nariui pateikus LATGA-A klaidingą informaciją, perdavus tretiesiems asmenims teises, kurios yra nustatytos šios Sutarties 1 straipsnyje arba nevykdant Nario įsipareigojimų, numatytų šioje sutartyje, LATGA-A gali vienašališkai nutraukti šią Sutartį, pranešdama apie tai Nariui registruotu laišku prieš 3 mėnesius.

6.3. Narys turi teisę nutraukti šią Sutartį, pranešdamas apie tai LATGA-A registruotu laišku prieš 3 mėnesius.

7. SUTARTIES GALIOJIMAS

7.1 Ši Sutartis įsigalioja nuo jos pasirašymo dienos ir galioja Lietuvos Respublikos teritorijoje bei teritorijose visų užsienio valstybių, su kurių autorių teisių kolektyvinio administravimo bendrijomis LATGA-A yra pasirašiusi abipusio atstovavimo sutartis.

7.2 Šiai Sutarčiai įsigaliojus, kaip nustatyta Sutarties 7.1. punkte, ankstesnės narystės sutartys, pasirašytos tarp LATGA-A ir Nario, nustoja galioti.

8. GINČŲ SPRENDIMO TVARKA

Ginčai, kilę tarp šalių, vykdomi šią Sutartį, sprendžiami LATGA-A Taryboje, o šalims nesusitarus – teismine tvarka.

9. KITOS SĄLYGOS

Sutartis pasirašoma dviem, vienodą teisinę galią turinčiais egzemplioriais, kurių vienas perduodamas Nariui, o kitas – LATGA-A.

Edmundas Vaitekūnas
LATGA-A Generalinis direktorius

/parašas/

Vilnius
200...m.....mėn.....d.

Narys

.....

/parašas/

200...m.....mėn.....d.